



**Vlaanderen**  
is zorgzaam samenleven

# GEZINSENQUÊTE 2016

## Methodologisch rapport

### **Auteurs**

Veerle Audenaert  
Karen Stuyck

DEPARTEMENT  
WELZIJN, VOLKSGEZONDHEID & GEZIN

[www.departementwvg.be](http://www.departementwvg.be)



# Inhoudstafel

INLEIDING	5
1 SITUERING	5
2 DOELSTELLINGEN	6
2.1 We focussen op het ondersteunen van gezinnen	6
2.2 In een geïntegreerde benadering	6
2.3 Gestoeld op de ervaringen van beide ouders	7
2.4 Maximaal aansluiten bij reeds bestaande kennis	7
2.5 En daarin nieuwe stappen zetten ...	7
2.6 Samenwerken binnen en buiten het beleidsdomein	7
2.7 In een notendop ...	8
3 DENKEN OVER GEZINNEN IN DE SOCIALE WETENSCHAPPEN	8
4 METHODE	9
4.1 Postenquête	10
4.2 Cross-sectioneel design	10
4.3 Bevragen van beide partners	11
4.4 Taal	11
5 STEEKPROEF	12
5.1 Steekproefkader	12
5.2 Selectie steekprofeenheden	12
5.3 Populatiegegevens	13
5.4 Steekproefgrootte	15
5.5 Steekproeftrekken	16
6 VELDWERK	18
6.1 Verzendschema	18
6.2 Verloop van het veldwerk	19
6.2.1 Basisenquête	19
6.2.2 Uitbreiding bij gezinnen met niet-EU-herkomst	19
6.3 Datacleaning	20
6.3.1 Basisenquête	20
6.3.2 Uitbreiding bij gezinnen met niet-EU-herkomst	21
6.4 De gerealiseerde steekproef	22
6.4.1 Geslacht, leeftijd en herkomst	22
6.4.2 Responsgraad naar kenmerk	25
6.4.3 Representativiteit ten aanzien van het Rijksregister	26
6.4.4 Representativiteit ten aanzien van andere databronnen	28
6.5 Betrouwbaarheid en precisie	28
6.6 Weegcoëfficiënten	29
6.7 Stratificatie	30

<b>7</b>	<b>CONSTRUCTIE VRAGENLIJST</b>	<b>31</b>
7.1	Gezinsvorming en –ontbinding	31
7.1.1	Gezinssamenstelling en kinderwens	32
7.1.2	Partnerrelatie	32
7.1.3	Vorige relaties	34
7.1.4	Relatieondersteuning	34
7.2	Opvoeding	34
7.2.1	Opvoedingsdoelen	34
7.2.2	Vragen of zorgen over de opvoeding en het gebruik van opvoedingsondersteuning	35
7.2.3	Opvoedingsbeleving	35
7.2.4	Gedragsproblemen bij kinderen	36
7.2.5	Opvoedingsgedrag	37
7.3	Gezin, zorg en werk	37
7.3.1	Werksituatie	37
7.3.2	Combinatie gezin en werk	38
7.3.3	Werksituatie van de partner	39
7.3.4	Zorgen voor de kinderen	39
7.3.5	Mantelzorg	39
7.3.6	Huishoudelijke taken	39
7.4	Welbevinden	40
7.4.1	Lichamelijk welbevinden of gezondheid	40
7.4.2	Psychisch welbevinden	40
7.4.3	Sociaal welbevinden	41
7.4.4	Gezinsfunctioneren	41
7.5	Achtergrondkenmerken	41
7.6	Antwoordmogelijkheden	43
<b>8</b>	<b>TELE-ONTHAAL</b>	<b>44</b>
	<b>BIJLAGEN</b>	<b>45</b>
	Bijlage 1: Verwantschapscodes zoals gehanteerd door het Rijksregister bij de samenstelling van het huishouden	46
	Bijlage 2: Steekproefplan	47
	Bijlage 3: Overzicht deelnemers aan de werkgroepen	48
	1. Werkgroep Gezinsvorming en –ontbinding	48
	2. Werkgroep Opvoeding	48
	3. Werkgroep Gezin, zorg en werk	48
	4. Andere geraadpleegde experts (voor specifieke vragen)	48
	Bijlage 4: Conceptueel design	49
	Bijlage 5: Evaluatieformulier Pilotstudie	49
	Bijlage 6: Introductiebrieven, antwoordkaartje en herinnerings- en bedankkaartje	49
	Bijlage 7. Overzicht Copyright van de meetinstrumenten in de gezinsenquête	50

# INLEIDING

Als Vlaamse overheid willen we investeren in de ondersteuning van gezinnen. Om met kennis van zaken te kunnen investeren in gezinnen willen we dan ook vertrekken van een betere kennis van de realiteit waarin zij leven en de verwachtingen die zij koesteren. Door middel van een gezinsenquête willen we in kaart brengen wat gezinnen zelf belangrijk vinden voor een goed gezinsbeleid (Beleidsnota 2014-2019 van de minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin, p. 45). In 2014 werd gestart met de voorbereidingen voor een (periodieke) gezinsenquête. De jaren nadien werd deze enquête geconcretiseerd binnen de afdeling Beleidsinformatie, Communicatie en Kennis van het Departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin om in de eerste helft van 2016 te worden uitgerold onder 11.000 gezinnen in Vlaanderen en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

De gezinsenquête is een schriftelijke enquête bij gezinnen met kinderen tussen 0 en 25 jaar met vragen over de thema's gezinsvorming en gezinsontbinding, opvoeding en de combinatie gezin, zorg en werk. Ook het welbevinden komt aan bod. Naar analogie met de beleidsnota 2014-2019 van de minister bevoegd voor Welzijn, Volksgezondheid en Gezin krijgt 'ondersteuning van gezinnen' een centrale plaats in de gezinsenquête. Deze enquête focust op het creëren van een geïntegreerde set van indicatoren voor het gezinsbeleid en zal de minister bevoegd voor gezinsbeleid toelaten om de soms snel veranderende realiteit waarin gezinnen leven beter in te schatten en op te volgen.

Met dit rapport willen we de lezer inzage geven in de doelstellingen van de gezinsenquête, het voorbereidend traject, de opbouw van de vragenlijst, de wijze van steekproeftrekken, het verloop van het veldwerk en het uitzuiveren en wegen van de data.

## 1 SITUERING

Het opstellen van beleidsdoelstellingen en het monitoren van de realisatie van deze beleidsdoelstellingen behoort tot de kerntaken van de overheid. Dit geldt evenzeer voor beleidsdoelstellingen die vallen onder de noemer gezinsbeleid in Vlaanderen.

In de aanloop naar de Gezinsconferentie in 2012 heeft één van de werkgroepen een lijst met indicatoren rond de combinatie van gezin, zorg en werk voorgesteld. Deze indicatoren moeten de Vlaamse overheid toelaten om de effecten van beleidsmaatregelen op gezinnen te monitoren. De werkgroep stelde in de begeleidende nota voorop dat *het bevorderen van welzijn van mensen in gezinsverband centraal moet staan voor het gezinsbeleid*<sup>1</sup>. In opvolging van deze conferentie heeft minister Vandeurzen aan de Studiedienst van de Vlaamse Regering (SVR) gevraagd om op basis van de voorgestelde lijst, in de Vlaamse Regionale Indicatoren (VRIND) een periodieke (bijvoorbeeld vierjaarlijkse) focus rond deze gezinsbeleidsindicatoren te voorzien, startende in 2013<sup>2</sup>. De Focus 'Gezin' in VRIND 2013 is inmiddels gerealiseerd. Daaruit bleek evenwel dat voor verschillende voorgestelde indicatoren geen of geen recente cijfers voorhanden waren: *"22 op te volgen indicatoren werden naar voor geschoven. Bij gebrek aan data kan slechts de helft van de indicatoren ingevuld worden."*<sup>3</sup> Gezinsbeleid in Vlaanderen omvat echter meer dan de combinatie gezin, zorg en werk<sup>4</sup>. De focus in VRIND bevatte naast indicatoren rond de combinatie gezin, zorg en werk ook nog indicatoren over de gezinssamenstelling en/of gezinsvorming en -ontbinding, over opvoeding, over het welbevinden van kinderen en jongeren en over de financiële positie van gezinnen. Met uitzondering van de financiële positie

---

<sup>1</sup> Voor een toelichting betreffende het referentiekader en de doelstellingen van de voorgestelde set van indicatoren wordt verwezen naar de nota van de desbetreffende werkgroep in het congresboek van de Gezinsbond: *Gezinsconferentie "Gezinsbeleid in Vlaanderen"*, 15 mei 2015, Brussel, p. 47-60.

<sup>2</sup> Interne nota SVR.

<sup>3</sup> SVR (2013) VRIND 2013, p. 455.

<sup>4</sup> Voor een bevattelijke beschrijving van gezinsbeleid in Vlaanderen verwijzen we naar de jaarlijkse publicaties van het HIG waarin de bevoegdheden van de voor het gezinsbeleid verschillende actoren (Europa, België, Vlaanderen en de lokale besturen) worden belicht.



en/of bevoegdheden betreffen inzake gezinsbeleid die recent naar Vlaanderen werden overgeheveld. Daarnaast nemen we ook het ‘welbevinden’ van gezinnen mee in de enquête in de vorm van fysieke en mentale gezondheid, sociaal welbevinden en het gezinsfunctioneren.

Voor een meer gedetailleerd overzicht van de te bevragen thema’s verwijzen we naar het conceptueel design van de gezinsenquête in bijlage 4.

## 2.3 GESTOELD OP DE ERVARINGEN VAN BEIDE OUDERS

Wel werd gevraagd om, naast feitelijkheden, ook oog te hebben voor de beleving.

## 2.4 MAXIMAAL AANSLUITEN BIJ REEDS BESTAANDE KENNIS

Een ander element dat naar voor kwam tijdens de voorbereiding is de appreciatie voor de intentie om maximaal gebruik te maken van en om aan te sluiten bij reeds bestaande kennis over gezinnen. We verwijzen hiermee in de eerste plaats naar de gezondheidsenquête (HIS) en de Statistics on Income and Living Conditions (SILC).

Dit neemt niet weg dat er ook elders al gefragmenteerde gegevens beschikbaar zijn (al dan niet in tijdreeksen), die we, waar gewenst als bronmateriaal hebben meegenomen en dat we, net door deze gegevens te combineren binnen één bevraging en voor de volledige Vlaamse populatie van gezinnen met kinderen op het vlak van cijfers een meer geïntegreerde, coherente benadering beogen om het gezinsbeleid beter te onderbouwen.

## 2.5 EN DAARIN NIEUWE STAPPEN ZETTEN ...

Uit de voorbereidingsronde bleek eveneens een grote vraag te leven naar een koppeling van de gegevens uit de gezinsenquête met gegevens uit de Kruispuntbank Sociale Zekerheid (KSZ), dit vanuit verschillende argumenten: zo zouden we de vraaglast voor respondenten kunnen verlichten door maximaal gebruik te maken van de informatie die we via de KSZ kunnen verkrijgen (1); maar we zouden omgekeerd ook gebruik kunnen maken van de gezinsenquête om een aantal bijkomende gegevens te verzamelen bij de gegevens uit de KSZ (2). Een andere piste is om bijv. jaarlijks een steekproef te nemen uit de KSZ en over een aantal gegevens te rapporteren, bij wijze van een permanente gezinsenquête, weliswaar in zeer beperkte vorm (3). Daarbij biedt een vergelijking tussen enquêtegegevens en administratieve data ons de mogelijkheid om het niet opnemen van toelagen waar gezinnen wel recht op hebben (problematiek van onderbescherming van kwetsbare doelgroepen), beter in kaart te brengen (4).

## 2.6 SAMENWERKEN BINNEN EN BUITEN HET BELEIDSDOMEIN

Verschillende experts, zowel binnen als buiten het beleidsdomein, werden in de voorbereidende fase geraadpleegd voor specifieke vragen. Deze experts zijn terug te vinden in bijlage 3. Zij werden mee uitgenodigd voor deelname aan de begeleidende stuurgroep. Deze stuurgroep bestaat uit medewerkers en vertegenwoordigers van het Departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin; Kind en Gezin; EXPOO; Jongerenwelzijn; Zorg en Gezondheid; het Agentschap Binnenlands Bestuur en de Studiedienst van de Vlaamse Regering. Daarnaast zijn ook academici van de Universiteit Antwerpen, het Centrum voor Sociaal Beleid, de Vrije Universiteit Brussel, de Katholieke Universiteit Leuven en het Hoger Instituut voor Gezinswetenschappen lid van de stuurgroep. Ook de Gezinsbond is vertegenwoordigd.

Deze stuurgroep kwam in 2015, 2016 en 2017 verschillende keren bijeen in haar voltallige bezetting, op 9 maart en 16 december, en verschillende keren middels kleinere werkgroepen om delen van de ontwerpversie

van de vragenlijst ten gronde te bespreken. Verder werd de stuurgroep op regelmatige basis geïnformeerd en geraadpleegd over de stand van zaken.

Met het Agentschap Binnenlands Bestuur (ABB), in het bijzonder het team Integratie en Inburgering, werd een intens samenwerkingsverband opgezet. Vanuit hun beleidsvoorbereidende taken zijn zij geïnteresseerd in de thema's bevestigd in de gezinsenquête bij gezinnen met een buitenlandse herkomst. Het aantal gezinnen met een buitenlandse herkomst is de afgelopen jaren sterk toegenomen. 11% van de gezinnen met minstens één kind jonger dan 25 jaar heeft een herkomst buiten de EU. Bij de gezinnen waarvan het jongste kind jonger is dan vijf jaar, is dit aandeel nog veel groter (17%) (referentiepersoon heeft een herkomst buiten de EU) (ADSEI, 2016). Vanuit de bezorgdheid dat personen met een niet-EU herkomst vaak ondervertegenwoordigd zijn in schriftelijke Nederlandstalige enquêtes, heeft het Agentschap Binnenlands Bestuur een bijkomende steekproef gefinancierd van gezinnen met minstens één ouderfiguur met een niet-EU<sup>+</sup>-herkomst. In wat volgt zal deze bijkomende steekproef telkens aangegeven worden als 'uitbreiding bij niet-EU-gezinnen'<sup>6</sup>. De concrete uitwerking volgt zoveel mogelijk deze van de gezinsenquête. Daar waar deze afwijkt van de gezinsenquête, wordt dit telkens aangegeven.

## 2.7 IN EEN NOTENDOP ...

De voornaamste onderzoeksvragen in de gezinsenquête zijn:

- Hoe zien gezinnen in Vlaanderen er uit anno 2016, en wie behoort volgens de mensen zelf tot 'hun gezin'.
- Hoe voeden ouders hun kinderen en opgroeiende tieners op?
- Hoe combineren ouders hun gezins- en zorgtaken met hun werk?

Doorheen deze vragen lopen drie rode draden die de samenstelling van de vragenlijst mee hebben bepaald. Zo willen we naast (1) het verzamelen van kencijfers, ook (2) peilen naar hoe ouders het gezinsleven ervaren. Tot slot stellen we (3) een aantal vragen naar de behoefte aan en het gebruik van dienstverlening aan gezinnen. We willen immers ook weten hoe we gezinnen in Vlaanderen beter kunnen ondersteunen. Deze vragen en rode draden werden geïntegreerd in één bevestiging omdat we werk willen maken van een meer geïntegreerde set van gezinsbeleidsindicatoren.

## 3 DENKEN OVER GEZINNEN IN DE SOCIALE WETENSCHAPPEN

Begin jaren negentig publiceerde David Cheal (1991) een interessante metastudie over het denken over gezinnen binnen de gezinsociologie. Het postmoderne gedachtegoed deed op dat moment volop zijn intrede in de sociale wetenschappen en veroorzaakte behoorlijk wat deining, niet in het minst omdat veranderend denken over het gezin toen samenging met veranderende gezinnen. Het vooruitgangsoptimisme, gekenmerkt door de universele rede en de idee dat de mens zichzelf steeds zou verbeteren, dat zo typerend was voor het modernisme, werd op dat moment door feitelijke ontwikkelingen in de samenleving onderuit gehaald. Zo ook binnen de gezinsociologie waar werd vastgesteld dat er, met toenemende echtscheidingscijfers en eenoudergezinnen, stilaan een einde kwam aan het romantische ideaal van het kerngezin – 'moeder, vader, twee kinderen' uit de jaren '50. Het postmoderne denken startte dus net daar waar observaties van diversiteit, wanorde en fragmentatie niet langer konden worden voorspeld

---

<sup>6</sup> Voor de afbakening van personen van niet-EU<sup>+</sup>-herkomst (EU en vrijhandelsassociatie) nemen we alle personen die GEEN herkomst uit volgende landen hebben: België, Nederland, Frankrijk, Duitsland, Luxemburg, Ierland, Verenigd Koninkrijk, Oostenrijk, Denemarken, Zweden, Finland, Italië, Spanje, Portugal, Griekenland, Estland, Letland, Litouwen, Polen, Tsjechië, Slowakije, Hongarije, Slovenië, Bulgarije, Roemenië, Malta, Cyprus, Kroatië, Liechtenstein, Zwitserland, Noorwegen, IJsland.





## 4.1 POSTENQUÊTE

Voor het bevragen van een groot aantal gezinnen zijn verschillende onderzoeksmethoden geschikt: een face-to-face bevraging, een postenquête en een web survey, of een combinatie van twee of meerdere methoden. Het leidt ons te ver om hier een compleet overzicht te geven van de voor- en nadelen van de diverse onderzoeksmethoden. We verwijzen hiervoor graag naar werk van Don Dillman en collega's (Dillman, e.a., 2014). We willen wel meegeven welke argumenten een rol hebben gespeeld in het kiezen voor een postenquête.

Ten eerste is er de kostprijs. Een aantal grootschalige studies worden gevoerd aan de hand van een face-to-face interview. We denken daarbij aan de EU-SILC en de gezondheidsenquête, maar ook de survey naar Sociaal-Culturele Verschuivingen in Vlaanderen van de Studiedienst van de Vlaamse Regering en diverse door Europese instellingen gefinancierde enquêtes. Een face-to-face bevraging was echter niet realiseerbaar binnen het voor de gezinsenquête beschikbare budget.

Een tweede argument is de afwezigheid van intervieweffecten en daarmee samenhangend, de grotere betrouwbaarheid bij persoonlijke of gevoelige vragen. De gezinsenquête bevat een aantal persoonlijke vragen onder andere over genderidentiteit, kinderwens, de partnerrelatie e.d. ...

Deze voordelen kunnen ook worden toegeschreven aan de web survey. De laatste jaren wint de web survey aan populariteit. De geringe kostprijs (in verhouding tot klassieke onderzoeksmethoden zoals de postenquête en het face-to-face interview) is daarbij vaak doorslaggevend. Desondanks rapporteren Dillman e.a. (2014) dat zelfs bij die groepen van respondenten die een voorkeur hebben voor het invullen van enquêtes via het www, de respons op een web survey lager ligt dan bij een klassieke postenquête. Een denkpiste daarin is dat we meer kans hebben dat de enquête wordt ingevuld wanneer het vragenboekje, ter inzage, op de keukenkast of -tafel belandt, dan wanneer steekproefpersonen zelf aan de computer moeten gaan zitten en een website moeten gaan opzoeken. Daaraan voegen we toe dat ook de lengte van de vragenlijst in het nadeel speelt van de web survey (omwille van het halverwege afhaken ...). Een vragenboekje geeft een beter idee van wat er (nog) moet worden ingevuld en een pauze nemen gaat gemakkelijker.

Een 'mixed-method' benadering, waarin meerdere onderzoeksmethodes worden gecombineerd krijgt vaak de voorkeur omdat het respons verhogend zou werken. Echter, hier moet goed worden nagedacht over de precieze werkwijze. Wanneer men bijvoorbeeld respondenten bij aanvang van de studie (dus bij de eerste contactname), de keuze geeft tussen het invullen van een papieren vragenlijst, en het invullen van de enquête via het www, wordt het besluitvormingsproces voor respondenten om al dan niet deel te nemen aan de enquête complexer. Hierdoor stellen respondenten hun keuze gemakkelijker uit en de kans is groter dat men uiteindelijk niet deelneemt. Deze aanpak resulteert globaal genomen in een lagere responsgraad (Dillman, e.a., 2014, p. 36).

## 4.2 CROSS-SECTIONNEEL DESIGN

Voor de gezinsenquête opteerden we om te werken met een cross-sectioneel design, om verschillende redenen. Hoewel een longitudinaal design een meerwaarde heeft omdat je veranderingen kan opvolgen binnen dezelfde gezinnen, brengt dit een zekere vorm van complexiteit met zich mee. Vooreerst was het noodzakelijk om dit van bij de start te integreren in de aanvraag bij de CBPL om een steekproef te mogen trekken uit het Rijksregister<sup>10</sup>. Daarbij dienden we ook de steekproef te voorzien op een longitudinaal design (o.m. verhoogde uitval, zie verder) en moest worden nagedacht over het opnemen van alleenstaanden en koppels zonder kinderen. Ten derde zouden we, willen we dezelfde populatie kunnen vergelijken, vanaf de tweede golf een deel van de gezinnen verliezen, nl. die gezinnen met een kind ouder dan 25-jaar. Tot slot is er in een dergelijk onderzoeksdesign veel uitval van respondenten tussen de verschillende interviewgolven (attritie). Hiervoor moet worden gecorrigeerd bij de eerste golf en wellicht is een uitbreiding van de steekproef bij de volgende golven nodig. Attritie is mogelijk door overlijden, ontbinding van een huishouden,

---

<sup>10</sup> Met betrekking tot de duurtijd van de te verkrijgen toegang tot het identificatienummer van de respondenten.



## 5 STEEKPROEF

We wilden gezinnen (beide ouders indien aanwezig) bevragen met inwonende ‘kinderen’ tussen 0 en 25 jaar uit het Vlaamse én Brussels Hoofdstedelijk Gewest<sup>14</sup>. Het Rijksregister biedt ons de mogelijkheid om at random steekproeven te trekken uit de algemene populatie. We verkregen daartoe een machtiging van de Commissie ter Bescherming van de Persoonlijke Levenssfeer op 29/7/2015 (referentienummer 49/2015). De machtiging van de ‘uitbreiding bij niet-EU-gezinnen’ werd verkregen op 2/3/2016 (referentienummer 10/2016). In deze machtiging werden een aantal randvoorwaarden gestipuleerd. Zo staat het Rijksregister in voor het adresseren en verzenden van de pakketten, en houdt het Rijksregister de rijksregisternummers van de deelnemende gezinnen bij voor de latere integratie met data uit de Kruispuntbank Sociale Zekerheid.

### 5.1 STEEKPROEFKADER

We selecteerden aldus personen uit de bevolkingsregisters (Belgen woonachtig in een Belgische gemeente en vreemdelingen met permanente verblijfsvergunning) die woonachtig zijn in het Vlaamse Gewest of het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (alleen de personen waarvan de identiteitskaart in het Nederlands uitgereikt werd).

Door een steekproef te trekken uit de bevolkingsregisters van het Rijksregister sluiten we a priori een aantal groepen van burgers uit (bereik buiten steekproefkader of *coverage error*): nl. de Belgen die langdurig in het buitenland verblijven en personen zonder wettige verblijfsvergunning. Van deze laatste groep is geweten dat ze een verhoogd armoederisico lopen. Daarnaast zijn er de personen die zelden of nooit op hun domicilieadres verblijven waaronder dak- en thuislozen, maar ook campingbewoners en rondtrekkende bevolkingsgroepen.

Een andere beperking van de gehanteerde werkwijze is dat gescheiden ouders waarvan geen enkel (stief)kind zijn of haar domicilie bij de ouder gevestigd heeft, niet in de steekproef zijn opgenomen, ook al verblijven er één of meerdere kinderen deeltijds bij deze ouder. Aangezien na een scheiding nog vaak de kinderen hun domicilie bij de moeder gevestigd hebben, zijn met name gescheiden vaders ondervertegenwoordigd in de bevolkingsregisters en dus ook in de steekproef. Omdat het Rijksregister aan de hand van domicilie huishoudens opbouwt uit individuele gegevens, is vooralsnog geen pasklare oplossing voorhanden.

### 5.2 SELECTIE STEEKPROEFEENHEDEN

In de gezinsenquête opteerden we om gezin (ruim) te definiëren als ‘minstens één volwassene met één kind tussen 0 en 25 jaar met een zorgrelatie’. Dit kan niet helemaal worden waargemaakt omwille van praktische redenen. Het Rijksregister bevat een aantal gegevens over individuele burgers. Voor elke persoon is er informatie over de geboortedatum, het geslacht, de woonplaats. Daarnaast bevat het Rijksregister informatie over de personen die op hetzelfde adres verblijven (een identificatienummer van het huishouden), en de verwantschap van de verschillende huishoudleden met de referentiepersoon (voor een overzicht van de verwantschapscodes verwijzen we naar bijlage 1). Het Rijksregister bevat echter geen informatie over het wel of niet bestaan van een zorgrelatie tussen de huishoudleden. Daarbij wordt de ‘officieel geregistreerde gezinsamenstelling’ niet continu gecontroleerd, en kan de feitelijke gezinsamenstelling daarvan afwijken. Een selectie van huishoudens op basis van verwantschap is evenwel conform de gangbare werkwijze om huishoudens op te bouwen uit de gegevens van de bevolkingsregisters in België<sup>15</sup>. Zodoende werden de huishoudens geselecteerd waarbij een 18-jarige of oudere persoon ‘officieel’ samenwoont met een persoon

<sup>14</sup> Uit het Brussels Hoofdstedelijk Gewest selecteerden we de Nederlandstalige gezinnen op basis van de taal waarin de identiteitskaart werd uitgereikt (Nederlands).

<sup>15</sup> Lodewijckx, E. en Deboosere, P. (2008) LIPRO: Een classificatie van huishoudens. Technisch Rapport. Studiedienst van de Vlaamse Regering, Vrije Universiteit Brussel, steunpunt Demografie.

jonger dan 25 jaar met verwantschapscode 3 (zoon/dochter), 5<sup>16</sup> (kleinzoon/kleindochter), 12<sup>17</sup> (niet-verwant) of 13 (stiefzoon, stiefdochter) weerhouden. Kinderen kunnen binnen een huishouden ook andere dan de hierboven genoemde posities innemen ten aanzien van de referentiepersoon, al komen deze nauwelijks voor. Dit is het geval bij minder dan 0,5% van de huishoudens<sup>18</sup>. Deze huishoudens werden niet meegenomen in de gezinsenquête (buiten bereik steekproefkader of *coverage error*). Het gaat bijvoorbeeld over huishoudens die bestaan uit een referentiepersoon met een broer of zus (0,58% van alle huishoudens met 2 of meer personen); huishoudens die bestaan uit een referentiepersoon met een echtgeno(o)t(e) en een broer of zus (0,06% van alle huishoudens met 2 of meer personen). Deze percentages houden nog geen rekening met de maximale leeftijd van 25 jaar voor de broer of zus die we in de gezinsenquête hanteren, m.a.w. de broer of zus kan ouder zijn dan 25 jaar. Het insluiten van kinderen met een andere verwantschapscode vormt ook een hindernis voor het aanduiden van de aan te schrijven steekproefpersonen, een vereiste die nodig is om een integratie met data uit de Kruispuntbank Sociale Zekerheid te kunnen realiseren<sup>19</sup>.

Een andere beperking van de gehanteerde werkwijze is dat gescheiden ouders waarvan geen enkel (stief)kind zijn of haar domicilie bij de ouder gevestigd heeft, niet in de steekproef zijn opgenomen, ook al verblijven er één of meerdere kinderen deeltijds bij deze ouder. Aangezien na scheiding nog vaak de kinderen hun domicilie bij de moeder gevestigd hebben, zijn met name gescheiden vaders ondervertegenwoordigd in de steekproef. Omdat het Rijksregister aan de hand van domicilie huishoudens opbouwt uit individuele gegevens, is hiervoor vooralsnog geen pasklare oplossing voorhanden.

We selecteerden aldus referentiepersonen ouder dan 18 jaar, die volgens het Rijksregister samenwonen met minimum één andere persoon jonger dan 25 jaar, met een code 3 zoon/dochter, code 13 stiefkind of code 12 niet-verwant ten aanzien van de referentiepersoon (en in leeftijd minimum 15 jaar verschillen met de referentiepersoon), maar ook de huishoudens waar één of meerdere min 25-jarige(n) een code 5 kleinkind heeft ten aanzien van de referentiepersoon (meergeneratiegezinnen).

Voor de 'uitbreiding bij niet-EU-gezinnen' werd dezelfde selectie gehanteerd. Een bijkomende voorwaarde was echter dat de steekproefpersoon zelf een herkomst heeft buiten de EU.

### 5.3 POPULATIEGEGEVENS

Tabel 1a toont een overzicht van het aantal gezinnen in het Vlaams Gewest met minstens één kind jonger dan 25 jaar in een bepaald gezinstype, naar leeftijd van het jongste kind. Er zijn **890.696 gezinnen** in het Vlaamse Gewest met minstens één kind jonger dan 25 jaar. 61% van deze gezinnen betreft een gehuwd paar, 21% een ongehuwd paar en 19% van deze gezinnen is een alleenstaande ouder. Het percentage gehuwde paren varieert relatief weinig (van 22 tot 30%) naargelang de leeftijd van het jongste kind. Meer dan de helft van de ongehuwd samenwonende koppels hebben een jongste kind tussen 0 en 5 jaar. Alleenstaande ouders hebben vaker oudere kinderen; meer dan de helft van deze ouders hebben een jongste kind van 12 jaar of ouder.

Tabel 1b toont datzelfde overzicht, maar dan voor de gezinnen waar de referentiepersoon een herkomst heeft buiten de EU. Gezinnen met een referentiepersoon met een herkomst buiten de EU zijn vaker gehuwd (68,1% tegenover 60,8% voor alle gezinnen) of vaker alleenstaande ouder (22,3% tegenover 18,6%). Bij iets meer dan de helft van de gezinnen met een niet-EU-herkomst is het jongste kind jonger dan 5 jaar, gemiddeld genomen in het Vlaams Gewest is dit bij ongeveer één gezin op 3.

<sup>16</sup> Komt wel meer voor bij personen van buitenlandse herkomst, maar het kan ook gescheiden ouders betreffen die met hun kind(eren) al dan niet tijdelijk bij de grootouders zijn ingetrokken ...

<sup>17</sup> Door niet-verwant mee te nemen, nemen we ook de pleeggezinnen mee, maar ook die kinderen in een nieuw samengesteld gezin wonen waarvan de referentiepersoon geen verwant is van het kind (in principe is de moeder dan ook geen verwant van de referentiepersoon).

<sup>18</sup> Zie Lodewijckx & Deboosere (2008, p. 9)

<sup>19</sup> Van de steekproefpersonen (en hun partner) dienen we het rijksregisternummer te bewaren met het oog op een integratie met data uit de Kruispuntbank Sociale Zekerheid.

Tabel 2a toont een overzicht van het aantal gezinnen in het Vlaams Gewest met minstens één kind jonger dan 25 jaar in een bepaald gezinstype, naar het aantal kinderen jonger dan 25 jaar. 81% van de gezinnen in het Vlaamse Gewest heeft één of twee kinderen. 14% heeft drie kinderen en 5% heeft vier of meer kinderen.

Er zijn verhoudingsgewijs meer gezinnen met een referentiepersoon met een herkomst buiten de EU met vier of meer kinderen (16,8% tegenover 5% voor alle gezinnen) (zie tabel 2b).

Merk op dat, hoewel we voor de gezinsenquête een steekproef laten trekken uit het Vlaamse en het Brusselse Hoofdstedelijk Gewest, we geen vergelijkbare populatietabellen kunnen meegeven voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. We selecteren immers de Nederlandstaligen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest aan de hand van de taal waarin de identiteitskaart wordt uitgereikt. Dit gegeven is echter niet beschikbaar in de bevolkingsstatistieken.

Tabel 1a. Gezinnen met minstens één kind jonger dan 25 jaar, naar gezinstype en naar leeftijd jongste kind (Vlaamse Gewest op 1 januari 2016)

	N				Kolompercentages			
	gehuwd paar	ongeh. paar	alleenstaande ouder	totaal	gehuwd paar	ongeh. paar	alleenstaande ouder	totaal
<b>0 – 5 jaar</b>	162.812	103.818	30.771	297.401	30,1	56,5	18,6	33,4
<b>6 – 11 jaar</b>	121.789	41.504	38.566	201.859	22,5	22,6	23,3	22,7
<b>12 – 17 jaar</b>	120.215	22.425	44.570	187.210	22,2	12,2	26,9	21,0
<b>18 – 24 jaar</b>	136.867	15.872	51.487	204.226	25,3	8,6	31,1	22,9
<b>Totaal</b>	541.683 (60,8%)	183.619 (20,6%)	165.394 (18,6%)	890.696 (100,0%)	100,0	100,0	100,0	100,0

Bron: cijfers voor het Vlaamse Gewest, 1/1/2016, ADSEI, bewerkingen door de Studiedienst van de Vlaamse Regering, Edith Lodewijckx, Dirk Smets

Tabel 1b. Gezinnen met een referentiepersoon met een herkomst buiten de EU met minstens één kind jonger dan 25 jaar, naar gezinstype en naar leeftijd jongste kind (Vlaamse Gewest op 1 januari 2016)

	N				Kolompercentages			
	gehuwd paar	ongeh. paar	alleenstaande ouder	Totaal	gehuwd paar	ongeh. paar	alleenstaande ouder	Totaal
<b>0 – 5 jaar</b>	35.974	6.384	7.506	49.864	54,3	67,7	34,6	51,2
<b>6 – 11 jaar</b>	14.741	1.741	5.764	22.246	22,2	18,5	26,6	22,8
<b>12 – 17 jaar</b>	8.879	824	4.699	14.402	13,4	8,7	21,7	14,8
<b>18 – 24 jaar</b>	6.709	477	3.707	10.893	10,1	5,1	17,1	11,2
<b>Totaal</b>	66.303 (68,1%)	9.426 (9,7%)	21.676 (22,3%)	97.405 (100,0%)	100,0	100,0	100,0	100,0

Bron: cijfers voor het Vlaamse Gewest, 1/1/2016, ADSEI, bewerkingen door de Studiedienst van de Vlaamse Regering, Edith Lodewijckx

Tabel 2a. Gezinnen met minstens één kind jonger dan 25 jaar, naar gezinstype en naar het aantal kinderen (Vlaamse Gewest op 1 januari 2016)

	N				Kolompercentages			
	gehuwd paar	ongeh. paar	alleen- staande ouder	totaal	gehuwd paar	ongeh. Paar	alleen- staande ouder	totaal
<b>1 kind</b>	161.896	83.599	82.993	328.488	29,9	45,5	50,2	36,9
<b>2 kinderen</b>	256.121	75.560	58.965	390.646	47,3	41,2	35,7	43,9
<b>3 kinderen</b>	91.397	18.398	17.466	127.261	16,9	10,0	10,6	14,3
<b>4 of meer</b>	32.269	6.062	5.970	44.301	6,0	3,3	3,6	5,0
<b>Totaal</b>	541.683	183.619	165.394	890.696	100,0	100,0	100,0	100,0
	(60,8%)	(20,6%)	(18,6%)	(100,0%)				

Bron: cijfers voor het Vlaamse Gewest, 1/1/2016, ADSEI, bewerkingen door de Studiedienst van de Vlaamse Regering, Edith Lodewijckx, Dirk Smets

Tabel 2b. Gezinnen met een referentiepersoon met een herkomst buiten de EU met minstens één kind jonger dan 25 jaar, naar gezinstype en naar het aantal kinderen (Vlaamse Gewest op 1 januari 2016)

	N				Kolompercentages			
	gehuwd paar	ongeh. paar	alleen- staande ouder	totaal	gehuwd paar	ongeh. Paar	alleen- staande ouder	totaal
<b>1 kind</b>	13.078	3.285	8.753	25.116	19,7	34,9	40,4	25,8
<b>2 kinderen</b>	22.422	3.217	6.958	32.597	33,8	34,1	32,1	33,5
<b>3 kinderen</b>	17.688	1.777	3.833	23.298	26,7	18,9	17,7	23,9
<b>4 of meer</b>	13.115	1.147	2.132	16.394	19,8	12,2	9,8	16,8
<b>Totaal</b>	66.303	9.426	21.676	97.405	100,0	100,0	100,0	100,0
	(68,1%)	(9,7%)	(22,3%)	(100,0%)				

Bron: cijfers voor het Vlaamse Gewest, 1/1/2016, ADSEI, bewerkingen door de Studiedienst van de Vlaamse Regering, Edith Lodewijckx

## 5.4 STEEKPROEFGROOTTE

Willen we precieze en betrouwbare cijfers genereren in de gezinsenquête, dan moeten we een voldoende grote steekproef realiseren. Met 95% betrouwbaarheid en een betrouwbaarheidsinterval van +/-3% moeten we een gerealiseerde steekproefgrootte bekomen van  $n = 544^{20}$ . Met een 95% betrouwbaarheid en een betrouwbaarheidsinterval van +/-5% moeten we een gerealiseerde  $n = 384$  bekomen. Hoe kleiner je betrouwbaarheidsinterval, hoe preciezer je schattingen van de parameter in de populatie. Een betrouwbaarheid van 95% en een betrouwbaarheidsinterval van +/-5% is algemeen aanvaard in sociaalwetenschappelijk onderzoek.

Willen we deze precisie ook bekomen voor diverse subgroepen in de gezinsenquête, dan moeten we de steekproefgrootte hieraan aanpassen. Daarbij moeten we rekening houden met de non respons. In postenquêtes kan deze variëren van weinig (10%) tot substantieel (75%), naargelang het te bevragen onderwerp, de te bevragen populatie, de lengte van de vragenlijst en de doorlopen veldwerkprocedure. In de eerste onderzoeksopzet raamden we de respons op 45%. Voor elke subgroep gezinnen (binnen de opdeling leeftijd jongste kind naar gezinstype en de opdeling het aantal kinderen naar gezinstype) wilden we

<sup>20</sup> Dillman, D., Smyth, J.D. & Christian, L.M. (2014). Internet, phone, mail and mixed-mode surveys. The tailored design method. John Wiley & Sons. P. 77-78.





Tabel 3. Steekproefpersonen naar leeftijd en naar geslacht (op 1/1/2016 of 1/8/2016 bij de uitbreiding bij niet-EU-gezinnen)

Leeftijd	Basisenquête		Uitbreiding bij niet-EU-gezinnen		Totaal	
	mannen	vrouwen	mannen	vrouwen	mannen	vrouwen
0 - 17 jaar	0	1	0	0	0	1
18 - 24 jaar	24	68	17	40	41	108
25 - 34 jaar	670	1.109	188	359	858	1.468
35 - 44 jaar	1.394	1.874	337	493	1.731	2.367
45 - 54 jaar	1.464	1.608	192	244	1.656	1.852
55 - 64 jaar	410	293	72	40	482	333
65 - 74 jaar	46	17	11	3	57	20
75+	15	7	3	1	18	8
<b>Totaal</b>	<b>4.023</b>	<b>4.977</b>	<b>820</b>	<b>1.180</b>	<b>4.843</b>	<b>6.157</b>

Bron: Gezinsenquête 2016

Tabel 4. Steekproefpersonen naar hun positie in het gezin (met verwantschapscode) en naar geslacht (op 1/1/2016 of 1/8/2016 bij de uitbreiding bij niet-EU-gezinnen)

Verwantschapscode	Basisenquête		Uitbreiding bij niet-EU-gezinnen		Totaal	
	mannen	vrouwen	mannen	vrouwen	mannen	vrouwen
00 Referentiepersoon	3.465	1.841	593	425	4.058	2.266
02 Gehuwde partner	233	2.407	131	637	364	3.044
03 Zoon/dochter	61	93	29	20	90	113
04 Schoonzoon/dochter	8	29	0	0	8	29
12 Niet-verwant	256	607	67	98	323	705
<b>Totaal</b>	<b>4.023</b>	<b>4.977</b>	<b>820</b>	<b>1.180</b>	<b>4.843</b>	<b>6.157</b>

Bron: Gezinsenquête 2016

Tabel 5. Steekproefpersonen naar gezinstype (zoals gekend in het Rijksregister) en naar geslacht (op 1/1/2016 of 1/8/2016 voor de uitbreiding bij niet-EU-gezinnen)

Gezinstype	Basisenquête		Uitbreiding bij niet-EU-gezinnen		Totaal	
	mannen	vrouwen	mannen	vrouwen	mannen	vrouwen
<b>Gehuwd koppel</b>	2.639	2.641	605	729	3.244	3.370
<b>Ongehuwd koppel</b>	980	906	143	127	1.123	1.033
<b>Eenoudergezin</b>	306	1.290	42	300	348	1.590
<b>Andere</b>	98	140	30	24	128	164
<b>Totaal</b>	4.023	4.977	820	1.180	4.843	6.157

Bron: Gezinsenquête 2016

Tabel 6. Steekproefpersonen naar leeftijd van het jongste kind en naar geslacht (op 1/1/2016 of 1/8/2016 voor de uitbreiding bij niet-EU-gezinnen)

Leeftijd jongste kind	Basisenquête		Uitbreiding bij niet-EU-gezinnen		Totaal	
	mannen	vrouwen	mannen	vrouwen	mannen	vrouwen
<b>0 - 2 jaar</b>	859	954	309	327	1.168	1.281
<b>3 - 5 jaar</b>	542	669	174	224	716	893
<b>6 - 11 jaar</b>	924	1.170	157	318	1.081	1.488
<b>12 - 17 jaar</b>	787	1.057	109	171	896	1.228
<b>18 - 24 jaar</b>	909	1.126	71	140	980	1.266
<b>?*</b>	2	1	0	0	2	1
<b>Totaal</b>	4.023	4.977	820	1.180	4.843	6.157

Bron: Gezinsenquête 2016

Verder zitten er 360 meergeneratiegezinnen in de steekproef, waarvan 47 gezinnen die bestaan uit minstens één grootouder en minstens één kleinkind jonger dan 25 jaar en waar geen kind of schoonkind inwoont. Bij de 'uitbreiding bij niet-EU-gezinnen' zijn er 54 meergeneratiegezinnen, waarvan 4 gezinnen die bestaan uit minstens één grootouder en minstens één kleinkind jonger dan 25 jaar, maar waar geen kind of schoonkind inwoont.

## 6 VELDWERK

### 6.1 VERZENDSCHEMA

Voor het verzenden van de vragenlijsten werkten we volgens de principes van de 'Total Design Method' zoals die opgesteld zijn door Dillman en collega's, met aandacht voor de timing en verschillende formaten van de verschillende zendingen. Zo ging de eerste zending van de vragenboekjes (A4-formaat) vergezeld van een introductiebrief, een antwoordkaartje (postkaartformaat) waarop men kon aangeven dat men niet wenste deel te nemen, alsook een retour envelop. We verstuurd een week na deze eerste zending een herinnerings- en bedankkaartje (postkaartformaat) aan alle aangeschreven steekproefpersonen. Vier weken

na de eerste zending verstuurd werden de vragenboekjes met introductiebrief en retourenvelop opnieuw (in A4-formaat) naar wie tot dan toe niet deelnam en niet had geweigerd via het antwoordkaartje, telefoon of mail. Zes weken na de eerste zending verstuurd werden een laatste herinneringsbrief (US-formaat, 100 \* 210) naar wie tot dan toe niet deelnam en niet had geweigerd. Alle documenten en verzendenvelopen werden voorzien van het logo van het departement in kleur. De verzendenvelopen kregen ook het logo van het Rijksregister in kleur, alsook het adres van het Rijksregister (ingeval de pakketten onbestelbaar zouden zijn, keren ze terug naar het Rijksregister). De vragenboekjes en het antwoordkaartje kregen een uniek nummer.

Basisenquête	Uitbreiding bij niet-EU-gezinnen
Op 18/2/2016 werd de steekproef getrokken. Aan deze steekproef werden vijf controlepersonen toegevoegd om de uitvoering van het veldwerk door het veldwerkbureau te kunnen opvolgen. Het uitsturen van de gezinsenquête gebeurde op de volgende data:	Op 10/09/2016 werd de steekproef getrokken. Aan deze steekproef werden drie controlepersonen toegevoegd om de uitvoering van het veldwerk door het veldwerkbureau te kunnen opvolgen. Het uitsturen van de gezinsenquête gebeurde op de volgende data:
<ul style="list-style-type: none"> <li>• Zending 1 werd op do 25 februari overgemaakt aan Bpost.</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Zending 1 werd op wo 28 september overgemaakt aan Bpost.</li> </ul>
<ul style="list-style-type: none"> <li>• Zending 2 werd op do 3 maart overgemaakt aan Bpost.</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Zending 2 werd op wo 12 oktober overgemaakt aan Bpost.</li> </ul>
<ul style="list-style-type: none"> <li>• Zending 3 werd op wo 23 maart overgemaakt aan Bpost.</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Zending 3 werd op di 25 oktober overgemaakt aan Bpost.</li> </ul>
<ul style="list-style-type: none"> <li>• Zending 4 werd op wo 6 april overgemaakt aan Bpost.</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Zending 4 werd op di 8 november overgemaakt aan Bpost.</li> </ul>

## 6.2 VERLOOP VAN HET VELDWERK

### 6.2.1 Basisenquête

We konden week na week het veldwerk voor de gezinsenquête opvolgen. Na de eerste zending bleken acht postpakketjes onbestelbaar en keerden terug naar afzender (het Rijksregister).

Indien uit de eerste zending alleen boekje A of B terugkwam, werd er gecontroleerd of er een partner is en indien gewenst werd de steekproefpersoon aangeschreven om het ontbrekende boekje in te (laten) vullen. Zo werden zeventien boekjes A en twintig boekjes B nagestuurd. Op deze manier hebben toch negen gezinnen het ontbrekende boekje ingediend<sup>23</sup>.

8% weigerde via het antwoordkaartje/telefoon/mail aan het veldwerkbureau (n = 723). De voornaamste redenen voor weigering zijn: 'geen interesse' (23,3%), 'ik doe nooit mee met onderzoek' (23%) en 'te weinig tijd' (22%). Respondenten konden ook het Departement WVG contacteren met vragen over het onderzoek. We kregen 201 telefoons of mails: ruim een kwart van deze telefoons betrof de vraag of er een Franstalige versie van de vragenlijsten beschikbaar was, hetgeen op dat moment niet zo was.

In totaal stuurde een vierde van de aangeschreven steekproefpersonen en/of hun partner één of meerdere vragenboekjes van de gezinsenquête terug. Aldus ontvingen we 3.712 vragenlijsten, waarvan 2.328 vragenlijsten A en 1.384 vragenlijsten B. Er kwamen ook een aantal blanco vragenlijsten terug. Het gaat om 131 blanco vragenlijsten, waarvan 112 blanco vragenlijsten A en 21 blanco vragenlijsten B.

We houden 2.216 vragenlijsten A over en 1.363 vragenlijsten B.

### 6.2.2 Uitbreiding bij gezinnen met niet-EU-herkomst

Het veldwerkbureau rapporteerde wekelijks over de voortgang van het veldwerk. In totaal stuurden 537 personen (27%) een (deels) ingevulde vragenlijst terug. Voorts lieten 218 personen (11%) via een antwoordbrief weten niet aan het onderzoek te willen deelnemen, onder hen 6 personen die uiteindelijk

<sup>23</sup> Na zending 3 deden we dit niet meer omdat deze gezinnen reeds twee maal beide vragenboekjes hadden toegestuurd gekregen.

toch nog een ingevulde vragenlijst teruggestuurd hebben. De belangrijkste redenen voor niet-medewerking aan het onderzoek zijn 'te weinig tijd' (28%), 'ik vind de vragenlijst te lang' (27%), 'ik doe nooit mee met onderzoek' (25%), 'ik heb geen interesse in het onderwerp' (22%) en ik vind de vragenlijst te moeilijk' (18%). De respondenten konden meerdere antwoorden aanduiden.

Via het groene telefoonnummer namen 140 personen (7%) contact op met het onderzoeksbureau om een vraag te stellen en/of een opmerking te geven. 8 personen stelden een vraag via e-mail. Iets minder dan de helft van de contacten betrof de vraag of de vragenlijst verplicht in te vullen is (n = 70), al dan niet vergezeld door de vraag van wie de vragenlijst uitgaat/waarvoor de vragenlijst dient (n = 28).

Tot slot werden 4 pakketten aan het Rijksregister en 1 pakket aan het Agentschap Binnenlands Bestuur geretourneerd omwille van 'adres/bestemming' onbekend.

## 6.3 DATACLEANING

### 6.3.1 Basisenquête

De databanken werden vervolgens onder de loep genomen. Een koppel stuurde twee vragenboekjes A en B terug. Een andere respondent stuurde twee keer A terug. Dus negen vragenboekjes A werden ofwel dubbel ingevuld en teruggestuurd (twee keer) of dubbel ingevoerd (zeven keer). Een van deze vragenboekjes A werd tevens onder het verkeerde nummer ingevoerd. Vier vragenboekjes B werden dubbel ingevoerd.

In een eerste fase keken we naar het invulpercentage zoals berekend door het veldwerkbureau. De vragenboekjes A en B met een invulpercentage van 40% of minder werden manueel nagekeken. Een aantal respondenten doorliep de vragenlijst correct en hoefde wegens geen partner, oudere kinderen en reeds op pensioen niet meer vragen te beantwoorden. Deze vragenlijsten werden behouden. Veertien vragenlijsten A bleken te slecht ingevuld voor verder gebruik<sup>24</sup>.

Vragenboekjes B met een invulpercentage lager dan 40% werden manueel nagekeken. Vijftien vragenboekjes B bleken te slecht ingevuld voor verdere analyse: n is dan 1344.

Vervolgens werd de verkregen informatie met betrekking tot leeftijd en geslacht uit **de vragenboekjes A** getoetst met wat we weten uit het Rijksregister. In een aantal gevallen ontbrak er informatie over leeftijd en geslacht. Her en der werd de geboortedatum foutief ingevoerd. Soms konden we de geboortedatum of het geslacht recupereren elders uit de vragenlijst, vaak ontbrak slechts de dag en/of de maand en beschikten we wel over het geboortjaar. Indien enige info met betrekking tot de geboortedatum en of het geslacht ontbrak, werd de leeftijd of het geslacht van de respondent opgehaald uit de informatie van het Rijksregister<sup>25</sup> en weggeschreven in drie nieuwe variabelen *gesl*, *lft* en *lftk* (in leeftijdsklassen: 1 = '< 35 jaar'; 2 = '35 < 45 jaar'; 3 = '45 < 55 jaar' en 4 = '> 55 jaar'). Voor het bepalen van het geslacht werd tevens rekening gehouden met hoe men zich voelt op het moment van het invullen van de vragen (genderidentiteit, v70b). Indien men zich daar man of vrouw voelt, dan is het geslacht overeenkomstig deze genderidentiteit. Wanneer men 'ik weet het niet' of 'iets anders' aanduidde, werd het geboortegeslacht genomen (v70a)<sup>26</sup>. Noteer dat, hoewel de overige informatie correct lijkt, in acht records de leeftijd uit het Rijksregister (leeftijd op 1/1/2016) niet helemaal klopt met wat de respondent zelf opgeeft.

<sup>24</sup> Criteria zijn: minder dan 40% van de vragen werd ingevuld en geen enkele module werd goed ingevuld.

<sup>25</sup> Voor het geslacht betrof het 10 respondenten, 2 mannen en 8 vrouwen, voor leeftijd betrof het 17 respondenten.

<sup>26</sup> Genderidentiteit werd niet bevraagd in de uitbreiding bij niet-EU-gezinnen.

Uit de combinatie van beschikbare gegevens met betrekking tot leeftijd, geslacht en gezinssamenstelling van de respondent zoals we dat konden ophalen uit het Rijksregister (variabele *RR\_gezinstype* met 1 = gehuwd koppel; 2 = ongehuwd koppel; 3 = alleenstaande ouder en 4 = andere) konden we ook achterhalen of de aangeschreven persoon zelf vragenboekje A had ingevuld, dan wel iemand anders binnen of buiten het gezin.

Bij 150 gezinnen blijkt dat vragenboekje A werd ingevuld door de partner (waarvan 122 keer door een vrouw en 28 keer door een man). Twee maal vulde een verkeerd gezin het vragenboekje in, en éénmaal werd vragenlijst A ingevuld door de inwonende grootvader. Deze drie vragenboekjes, ingevuld door een ander gezinslid dan de respondent of zijn/haar partner of door een ander gezin, worden niet weerhouden voor verdere analyse. Voor de inwonende grootvader gold dat omwille van het feit dat min-25-jarige zoon niet ingeschreven is in het Rijkregister. In theorie hadden we dit gezin dan niet kunnen trekken in de steekproef. Deze informatie werd weggeschreven in een bijkomende variabele *resp* met 1 = respondent zelf; 2 = de partner (n = 151); 3 = een ander gezinslid (n= 1) en 4 = een ander gezin (n = 2).

Voor vragenboekjes A bekomen we aldus een n = 2.189 voor verdere analyse. De netto-respons in de gezinsenquête bedraagt dan 24,3%.

Voor **de vragenboekjes B**: de informatie met betrekking tot leeftijd en geslacht van de partner konden we niet altijd vergelijken met informatie uit het Rijksregister aangezien niet alle partners hun domicilie bij de respondent gevestigd hebben. 20 vragenboekjes B werden ingevuld door degene die ook boekje A had ingevuld. Deze werden niet weerhouden voor verdere analyse. Voor vragenlijsten B bekomen we dan een n = 1.324. 34 gezinnen hebben echter alleen een B vragenboekje teruggestuurd. Voor deze 34 gezinnen is geen informatie uit een A vragenboekje aanwezig. Deze vragenboekjes worden niet weerhouden voor verdere analyses.

Voor 1.290 gezinnen is de gezinsenquête compleet, dit wilt zeggen dat indien er een partner aanwezig is, hij of zij eveneens deelnam aan de gezinsenquête. Voor drie van deze B vragenboekjes kunnen we de ontbrekende gegevens met betrekking tot leeftijd niet achterhalen.

### 6.3.2 Uitbreiding bij gezinnen met niet-EU-herkomst

537 enquêtes werden (deels) ingevuld teruggestuurd naar het veldwerkbureau. Deze boekjes werden in een eerste fase nagekeken op leeftijd, geslacht en herkomst. Deze gegevens werden getoetst met de gegevens uit het Rijksregister. Op die manier konden we achterhalen of de persoon zelf de enquête invulde of iemand anders. Bij 22 gezinnen blijkt dat de Belgische partner het boekje had ingevuld en bij 7 enquêtes een partner uit een EU-herkomstland. Deze enquêtes werden niet weerhouden in het databestand. Bij 27 gezinnen blijkt dat het vragenboekje werd ingevuld door de partner (waarvan 15 keer door een vrouw en 12 keer door een man).

Net als bij de basisenquête werden alle boekjes met een invulpercentage onder de 40% manueel nagekeken. 13 vragenlijsten werden niet weerhouden omdat er geen enkele module goed ingevuld werd. Eén vragenlijst werd verwijderd op basis van teveel tegenspraak en verwarring, ook al waren er meerdere modules ingevuld. In totaal werden dus 43 enquêtes uit het databestand verwijderd en bedraagt de netto-respons 494 of 24,8%.

In een aantal gevallen ontbrak informatie over leeftijd, geslacht of gezinsleden. Soms kon dit gerecupereerd worden elders uit de vragenlijst. Indien info met betrekking tot de geboortedatum of het geslacht ontbrak, werd dit opgehaald uit de informatie uit het Rijksregister.

## 6.4 DE GEREALISEERDE STEEKPROEF

In hetgeen volgt worden de beide gerealiseerde steekproeven samen besproken.

### 6.4.1 Geslacht, leeftijd en herkomst

De verdeling van respondenten naar geslacht en leeftijd voor beide enquêtes samen gaat als volgt: 998 mannen (37,2%) vulden boekje A in, versus 1.685 vrouwen (62,8%). Naar leeftijd zijn de cijfers de volgende: 558 (of 20,8%) respondenten jonger dan 35 jaar, 983 (of 36,6%) 35-44-jarigen, 908 (of 33,8%) 45-54-jarigen en 234 (8,7%) 55-jarigen en ouder stuurden vragenboekje A terug.

Tabel 8. Respondenten naar geslacht en leeftijd (n, rij- en kolompercentages)

	Mannen	Vrouwen	Totaal
<b>Jonger dan 35 jaar</b>	175	383	558
	31,4	68,6	
	17,5	22,7	20,8
<b>35 - 44 jaar</b>	323	661	983
	32,9	67,1	
	32,4	39,2	36,6
<b>45 - 54 jaar</b>	362	546	908
	39,9	60,1	
	36,3	32,4	33,8
<b>55 jaar en ouder</b>	138	96	234
	59,0	41,0	
	13,8	5,7	8,7
<b>Totaal</b>	998	1.685	2.683
	37,2	62,8	100,0

Bron: Gezinsenquête 2016

De verdeling van de deelnemende partners (vragenboekjes B) naar geslacht en leeftijd is als volgt:

Tabel 9. Partners naar geslacht en leeftijd (n, rij- en kolompercentages)

	Mannen	Vrouwen	Totaal
<b>Jonger dan 35 jaar</b>	120	169	289
	41,5	58,5	
	18,5	26,4	22,4
<b>35 - 44 jaar</b>	223	225	448
	49,8	50,2	
	34,4	35,1	34,7
<b>45 - 54 jaar</b>	239	193	432
	55,3	44,7	
	36,8	30,1	33,5
<b>55 jaar en ouder</b>	67	54	121
	55,4	44,6	
	10,3	8,4	9,4
<b>Totaal</b>	649	641	1.290
	50,3	49,7	100,0

Bron: Gezinsenquête 2016

We hanteren de definitie van herkomst zoals deze werd opgesteld door de Commissie Integratiebeleid in de nota aan de Vlaamse Regering van 8/5/2015 (0237/1). Een bijhorende omzendbrief regelt de wijze van operationalisering van de herkomstvariabele voor de Vlaamse overheid. Voor de afbakening van personen van niet-EU herkomst (EU en vrijhandelsassociatie) nemen we alle personen die geen herkomst uit de

volgende landen hebben: België, Nederland, Frankrijk, Duitsland, Luxemburg, Ierland, Verenigd Koninkrijk, Oostenrijk, Denemarken, Zweden, Finland, Italië, Spanje, Portugal, Griekenland, Estland, Letland, Litouwen, Polen, Tsjechië, Slowakije, Hongarije, Slovenië, Bulgarije, Roemenië, Malta, Cyprus, Kroatië, Liechtenstein, Zwitserland, Noorwegen en IJsland.

Tabel 10. Respondenten naar geslacht, leeftijd en herkomst (n, rij- en kolompercentages)

Mannen					
	Herkomst				Totaal
	België	EU	Niet-EU	Onbekend	
<b>Jonger dan 35 jaar</b>	106	9	60	0	175
	60,6	5,1	34,3	0,0	
	15,3	17,6	24,9	0,0	17,5
<b>35 - 44 jaar</b>	215	13	92	3	323
	66,6	4,0	28,5	0,9	
	31,0	25,5	38,2	25,0	32,4
<b>45 - 54 jaar</b>	265	20	70	7	362
	73,2	5,5	19,3	1,9	
	38,2	39,2	29,0	58,3	36,3
<b>55 jaar en ouder</b>	108	9	19	2	138
	78,3	6,5	13,8	1,4	
	15,6	17,6	7,9	16,7	13,8
<b>Totaal</b>	694	51	241	12	998
	69,5	5,1	24,1	1,2	100,0

Vrouwen					
	Herkomst				Totaal
	België	EU	Niet-EU	Onbekend	
<b>Jonger dan 35 jaar</b>	233	15	134	1	383
	60,8	3,9	35,0	0,3	
	20,4	16,5	31,5	3,6	22,7
<b>35 - 44 jaar</b>	416	39	195	10	660
	63,0	5,9	29,5	1,5	
	36,5	42,9	45,9	35,7	39,2
<b>45 - 54 jaar</b>	418	28	84	16	546
	76,6	5,1	15,4	2,9	
	36,6	30,8	19,8	57,1	32,4
<b>55 jaar en ouder</b>	74	9	12	1	96
	77,1	9,4	12,5	1,0	
	6,5	9,9	2,8	3,6	5,7
<b>Totaal</b>	1.141	91	425	28	1.685
	67,7	5,4	25,2	1,7	100,0

Bron: Gezinsenquête 2016

666 respondenten hebben een herkomst buiten de EU, 241 mannen (24%) en 425 vrouwen (25%). Dit is hoger dan wat men normaal kan verwachten in een postenquôte en komt door de uitbreiding bij niet-EU-gezinnen (494 respondenten). In de gezinsenuquête zelf hebben 172 respondenten een herkomst van buiten de EU.

De landen van herkomst van de respondenten weerspiegelen naast de gekende herkomstgroepen een grote diversiteit (in alfabetische volgorde met aantal keer van voorkomen). Omwille van de informatieve waarde geven we de in de gezinsenuquête genoemde herkomstlanden weer in tabel 11<sup>27</sup>.

Tabel 11. Respondenten naar land van herkomst (n), in alfabetische volgorde

Afghanistan	8	Eritrea	1	Kirgizië	2	Portugal	4
Albanië	12	Ethiopië	1	Koerdistan	1	Roemenië	4
Algerije	8	Filipijnen	22	Korea	1	Rusland	24
Angola	3	Frankrijk	14	Kosovo	8	Rwanda	8
Argentinië	1	Gambia	2	Kroatië	3	Senegal	1
Armenië	8	Ghana	10	Libanon	1	Servië	2
Australië	1	Griekenland	1	Liberia	1	Slovenië	2
Bangladesh	2	Groot-Brittannië	5	Litouwen	1	Slowakije	5
België	1.835	Guatemala	5	Macedonië	3	Spanje	3
Bengaal	1	Guinee	8	Madagaskar	1	Sri Lanka	2
Benin	1	Haïti	1	Maleisië	2	Suriname	6
Bosnië-Herzegovina	4	Hong Kong	2	Malta	1	Syrië	8
Brazilië	6	India	7	Marokko	124	Tanzania	1
Bulgarije	4	Indisch	3	Mauritanië	3	Thailand	19
Burkina Faso	2	Indonesië	7	Mexico	3	Tibet	4
Burundi	7	Irak	6	Moldavië	1	Togo	3
Cambodja	1	Iran	10	Nederland	55	Tsjaad	1
Canada	2	Israël	4	Nepal	4	Tsjechië	3
Chili	3	Italië	19	Nieuw-Zeeland	1	Tunesië	3
China	20	Ivoorkust	4	Nigeria	6	Turkije	90
Colombia	6	Jamaica	2	Oeganda	1	Venezuela	1
Congo	24	Japan	3	Oekraïne	4	Verenigde Staten	8
Cuba	1	Joegoslavië	8	Pakistan	10	Vietnam	5
Dominicaanse Rep.	1	Jordanië	1	Palestina	3	Wit-Rusland	3
Duitsland	21	Kameroen	8	Panama	1	Zuid-Afrika	3
Ecuador	6	Kazachstan	3	Peru	4	Zuid-Korea	1
Egypte	5	Kenia	2	Polen	7	Zwitserland	2

<sup>27</sup> Voor 40 respondenten uit de basisteekproef beschikken we niet over informatie over de herkomst en voor 23 respondenten uit de bijkomende steekproef bij niet-EU-gezinnen kon aan de hand van de beschikbare informatie uit het vragenboekje niet vastgesteld worden welke niet-EU-herkomst men precies heeft.



## 6.4.2 Responsgraad naar kenmerk

We kijken hier (1) naar de gezinnen van wie we een vragenboekje A terugkregen en (2) een aantal kenmerken van de gezinnen zoals gekend in het Rijksregister, nl. leeftijd, geslacht, gezinstype, meergeneratiefamilie, aantal kinderen en leeftijd van het jongste kind. Hiervoor werden beide steekproeven samengeteld.

De respons bedraagt 24,4%. Voor de verschillende subgroepen in de gerealiseerde steekproef bedraagt de respons tussen de 21,5% en 26,8% (uitgezonderd de gezinnen uit het gezinstype 'andere', de meergeneratiegezinnen en de gezinnen met een herkomst in de EU die beduidend lager scoren wat deelname aan de gezinsenquête betreft).

<b>Geslacht</b>	<ul style="list-style-type: none"><li>• <i>Mannen: 22,4% (n = 1.087/4.843)</i></li><li>• <i>Vrouwen: 25,9% (n = 1.596/6.157)</i></li></ul>
<b>Leeftijd</b>	<ul style="list-style-type: none"><li>• <i>Jonger dan 35 jaar: 22,5% (n = 558/2.476)</i></li><li>• <i>35 – 44 jaar: 24,0% (n = 983/4.098)</i></li><li>• <i>45 – 54 jaar: 25,8% (n = 908/3.508)</i></li><li>• <i>55 jaar en ouder: 25,5% (n = 234/918)</i></li></ul>
<b>Herkomst</b>	<ul style="list-style-type: none"><li>• <i>België: 26,7% (n = 1.835/6.871)</i></li><li>• <i>EU: 16,1% (n = 142/883)</i></li><li>• <i>Niet-EU: 20,5% (n = 666/3.246)</i></li></ul>
<b>Gezinstype<sup>28</sup></b>	<ul style="list-style-type: none"><li>• <i>Gehuwd: 25,0% (n = 1.652/6.614)</i></li><li>• <i>Ongehuwd: 21,8% (n = 469/2.156)</i></li><li>• <i>Eenoudergezinnen: 26,4% (n = 512/1.938)</i></li><li>• <i>Andere: 17% (n = 50/292)</i></li></ul>
<b>Meergeneratiegezinnen</b>	<ul style="list-style-type: none"><li>• <i>17,7% (n = 86/487)</i></li></ul>
<b>Leeftijd jongste kind</b>	<ul style="list-style-type: none"><li>• <i>0 – 2 jaar: 24,3% (n = 595/2.449)</i></li><li>• <i>3 – 5 jaar: 21,5% (n = 346/1.609)</i></li><li>• <i>6 – 11 jaar: 23,6% (n = 607/2.569)</i></li><li>• <i>12 – 17 jaar: 25,0% (n = 530/2.124)</i></li><li>• <i>18 – 24 jaar: 26,8% (n = 603/2.246)</i></li></ul>

<sup>28</sup> Het betreft het gezinstype van de respondenten zoals dat gekend is in het Rijksregister. Het Rijksregister distilleerde op basis van de verwantschapscode van de gezinsleden om welk type gezin het gaat: een gehuwd koppel, een ongehuwd koppel, een alleenstaande ouder of een ander gezinstype.

### 6.4.3 Representativiteit ten aanzien van het Rijksregister

Voor het nakijken of de gerealiseerde steekproef representatief is ten aanzien van de aangeschreven steekproef, kijken we opnieuw (1) naar de gezinnen van wie we een vragenboekje A terugkregen en (2) een aantal kenmerken van de gezinnen zoals gekend in het Rijksregister, nl. leeftijd, geslacht, gezinstype, meergeneratiefamilie, aantal kinderen en leeftijd van het jongste kind. We baseren ons hiervoor op de informatie van het Rijksregister over de getrokken steekproef. Omwille van de uitbreiding bij gezinnen met een herkomst buiten de EU, vergelijken we dit keer de gerealiseerde steekproef (basisenquête met de uitbreiding bij gezinnen met een herkomst buiten de EU) met de getrokken steekproef voor de basisenquête (dus zonder de uitbreiding bij gezinnen met een herkomst buiten de EU). Uit het voorgaande blijkt al dat vrouwen verhoudingsgewijs vaker deelnemen aan de gezinsenquête dan mannen: 25,9% tegenover 22,4%. We komen hier verder nog op terug. We bekijken ook de andere bovenstaande kenmerken meer in detail in onderstaande tabellen.

Tabel 12. Steekproefpersonen en respondenten naar leeftijd en naar geslacht (n, kolompercentages)

	Steekproefpersonen			Respondenten		
	mannen	vrouwen	totaal	mannen	vrouwen	totaal
<b>Jonger dan 35 jaar</b>	694 17,3	1.178 23,7	1.872 20,8	175 17,5	383 22,7	558 20,8
<b>35 - 44 jaar</b>	1.394 34,7	1.874 37,7	3.268 36,3	323 32,4	660 39,2	983 36,6
<b>45 - 54 jaar</b>	1.464 36,4	1.608 32,3	3.072 34,1	362 36,3	546 32,4	908 33,8
<b>55 jaar en ouder</b>	471 11,7	317 6,4	788 8,8	138 13,8	96 5,7	234 8,7
<b>Totaal</b>	4.023	4.977	9.000	998	1.685	2.683

Bron: Gezinsenquête 2016

In tabel 12 zien we dat met name oudere mannen iets meer vertegenwoordigd zijn in de gezinsenquête dan jongere mannen, nl. 13,8% tegenover 11,7% in de getrokken steekproef voor de mannen van 55 jaar en ouder. De mannen in de leeftijdscategorie 35-44 jaar zijn dan weer iets ondervertegenwoordigd. Bij de vrouwen zijn het eerder de vrouwen van 35-44 jaar die iets meer vertegenwoordigd zijn in de gezinsenquête.

Tabel 13. Steekproefpersonen en respondenten naar herkomst en naar geslacht (n, kolompercentages)

	Steekproefpersonen			Respondenten		
	mannen	vrouwen	totaal	mannen	vrouwen	totaal
<b>België</b>	3.152 78,3	3.719 74,7	6.871 76,3	694 70,4	1.141 68,9	1.835 69,4
<b>EU</b>	363 9,0	520 10,4	883 9,8	51 5,2	91 5,5	142 5,4
<b>Niet-EU</b>	508 12,6	738 14,8	1.246 13,8	241 <b>24,4</b>	425 <b>25,6</b>	666 <b>25,2</b>
<b>Totaal</b>	4.023	4.977	9.000	986	1.657	2.643

Bron: Gezinsenquête 2016

Respondenten met een herkomst buiten de EU zijn, zowel mannen als vrouwen, door de uitbreiding bij deze doelgroep, ruim oververtegenwoordigd (statistisch betekenisvol) in de gezinsenquête ten koste van respondenten met een herkomst in België of de EU (zie tabel 13).

Tabel 14. Steekproefpersonen en respondenten naar gezinstype zoals gekend in het Rijksregister naar geslacht (n, kolompercentages)

	Steekproefpersonen			Respondenten		
	mannen	vrouwen	totaal	mannen	vrouwen	totaal
<b>Gehuwd koppel</b>	2.639	2.641	5.280	777	875	1.652
	65,6	53,1	58,7	71,5	54,8	61,6
<b>Ongehuwd koppel</b>	980	906	1.886	219	250	469
	24,4	18,2	21,0	20,1	15,7	17,5
<b>Alleenstaande ouder</b>	306	1.290	1.596	72	440	512
	7,6	25,9	17,7	6,6	27,6	19,1
<b>Andere</b>	98	140	238	19	31	50
	2,4	2,8	2,6	0,7	1,9	1,9
<b>Totaal</b>	4.023	4.977	9.000	1.087	1.596	2.683

Bron: Gezinsenquête 2016

Gehuwde koppels zijn ietwat oververtegenwoordigd in de gezinsenquête: 61,6% van de respondenten in de gezinsenquête maakt deel uit van een gehuwd koppel, met name gehuwde mannen zijn oververtegenwoordigd in de gezinsenquête (zie tabel 14). Hun aandeel in de gerealiseerde steekproef bedraagt 71,5%. In de getrokken steekproef is dit 65,6%. 17,5% van de respondenten maakt deel uit van een ongehuwd koppel, dit is iets minder dan in de getrokken steekproef en geldt zowel voor mannen als vrouwen. Alleenstaande ouders zijn ietwat oververtegenwoordigd in gezinsenquête. Bijna 1/5 of 19,1% van de respondenten is een alleenstaande ouder tegenover 17,6% van de alleenstaande ouders in de getrokken steekproef. Er zijn in de gezinsenquête verhoudingsgewijs meer dan vier keer zoveel alleenstaande moeders (27,6%) als alleenstaande vaders (6,6%), maar dit grote verschil is ook te zien in de getrokken steekproef en is te wijten aan het feit dat vrouwen na een scheiding vaker dan mannen één of meerdere kinderen hebben wiens domicilie bij hen gevestigd is.

Tabel 15. Steekproefpersonen en respondenten naar leeftijd van het jongste kind zoals gekend in het Rijksregister en naar geslacht (n, kolompercentages)

	Steekproefpersonen			Respondenten		
	mannen	vrouwen	totaal	mannen	vrouwen	totaal
<b>0 – 2 jaar</b>	859	954	1.813	269	326	595
	21,4	19,2	20,1	24,7	20,3	22,2
<b>3 - 5 jaar</b>	542	669	1.211	153	193	346
	13,5	13,4	13,5	14,1	12,1	12,9
<b>6 - 11 jaar</b>	924	1.170	2.094	226	381	607
	23,0	23,5	23,3	20,8	23,9	22,6
<b>12 - 17 jaar</b>	787	1.057	1.844	195	335	530
	19,6	21,2	20,5	17,9	21,0	19,8
<b>18 - 24 jaar</b>	909	1.126	2.035	243	360	603
	22,6	22,6	22,6	22,4	22,6	22,5
<b>Totaal</b>	4.023	4.977	9.000	1.087	1.596	2.683

Bron: Gezinsenquête 2016

Wanneer we de leeftijd van het jongste kind bekijken (opnieuw zoals gekend in het Rijksregister<sup>29</sup>), dan zien we dat mannen met een jongste kind tussen 0 en 3 jaar iets oververtegenwoordigd zijn in de gezinsenquête (zie tabel 15).

<sup>29</sup> Voor drie respondenten in de gezinsenquête kon het Rijksregister niet de juiste leeftijd van de jongste min-25-jarige in het gezin meegeven.

### 6.4.4 Representativiteit ten aanzien van andere databronnen

Het Rijksregister bevat geen informatie over de werkzaamheidsgraad en het opleidingsniveau van de steekproefpersonen. We kijken voor beide cijfers naar de Enquête naar Arbeidskrachten (EAK) die in België per kwartaal wordt afgenomen. We merken hierbij wel op dat de wijze van steekproeftrekken verschilt tussen de EAK en de gezinsenquête (18-jarigen of ouder met minstens één kind jonger dan 25 jaar), hetgeen mogelijks de gevonden verschillen in werkzaamheidsgraad en opleiding mee verklaart.

86,6% van de respondenten tussen 20 en 65 jaar heeft op het moment van bevraging betaald werk, mannen meer dan vrouwen, 90,2% versus 84,3%. Volgens de EAK lag in 2016 het niveau van de *werkzaamheidsgraad* in Vlaanderen op 72% (voor 20-64-jarigen)<sup>30</sup>, mannen 76,3% en vrouwen 67,7%. De administratieve gegevens van de Kruispuntbank Sociale Zekerheid (KSZ) bevestigen in grote lijnen de bevindingen van de EAK-survey. Volgens de KSZ waren (in 2016) 74,8% van de personen van Belgische herkomst aan het werk; 60,2% van de personen met een herkomst binnen de EU en 50,6% van de personen met een herkomst buiten de EU (leeftijd 20 - 64 jaar)<sup>31</sup>. Hoewel deze cijfers geen gegevens over de inwoners van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest bevatten (waar de werkzaamheid nog lager ligt, nl. 59,8%), kunnen we hieruit afleiden dat werkloze of inactieve respondenten minder vertegenwoordigd zijn in de gezinsenquête. De cijfers zijn evenwel niet volledig vergelijkbaar omdat we in de gezinsenquête focussen op personen met kinderen, en deze doelgroep niet te distilleren valt uit de beschikbare administratieve cijfers.

Wat het *opleidingsniveau* betreft: we weten uit voorgaand surveyonderzoek dat met name steekproefpersonen met een lager opleidingsniveau minder geneigd zijn deel te nemen aan postenquêtes. Er zijn ook in deze studie verhoudingsgewijs veel meer respondenten hoger opgeleid, 51,4% tegenover 29,9% in het Vlaamse Gewest (zie tabel 16). Ook hier gelden de opmerkingen met betrekking tot de vergelijkbaarheid van de cijfers.

Tabel 16. Opleidingsniveau van de respondenten in de gezinsenquête en in de EAK in het Vlaamse Gewest (n, percentage)

	Gezinsenquête		EAK
	n	%	%
<b>geen of lager onderwijs</b>	176	6,6	13,9
<b>secundair onderwijs</b>	1.022	38,1	56,2
<b>hoger onderwijs of universiteit</b>	1.380	51,4	29,9
<b>een andere/weet niet/geen antwoord</b>	41	3,9	/

Bron: Gezinsenquête 2016

## 6.5 BETROUWBAARHEID EN PRECISIE

Wanneer we op basis van de informatie uit de vragenboekjes A (n = 2.683) een parameter zouden willen schatten voor de gehele populatie gezinnen in Vlaanderen en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, zouden we, met een betrouwbaarheid van 95%, een schatting kunnen maken met betrouwbaarheidsinterval van ± 2,09%. Met andere woorden, wanneer we een cijfer uit de gezinsenquête veralgemenen naar de gehele populatie van gezinnen in Vlaanderen en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, dan moeten we in acht nemen dat het bekomen percentage een marge kan hebben van ± 2,09%.

Willen we eenzelfde parameterschatting maken naar geslacht kunnen we voor de vrouwen (n = 1.685) een betrouwbaarheidsinterval van ± 3,3% realiseren en voor mannen (n = 998) ± 3,1%.

<sup>30</sup> Kwartaalbericht Vlaamse Arbeidsmarkt Juli 2017 (17 juli 2017). Steunpunt Werk.

<sup>31</sup> VLIM 2018, verschijnt op 8 mei 2018.

Naar leeftijdscategorie: voor -35-jarigen (n = 558) bekomen we een betrouwbaarheidsinterval van  $\pm 4,1\%$ ; voor de 35 tot 45-jarigen (n = 983)  $\pm 3,1\%$ ; voor de 45 tot 55-jarigen (n = 908) eveneens  $\pm 3,3\%$  en voor de 55-jarigen of ouder (n = 234)  $\pm 6,4\%$ .

Naar herkomst: voor gezinnen met een herkomst buiten de EU (n = 666) kunnen we een betrouwbaarheidsinterval realiseren van  $\pm 3,8\%$ ; voor gezinnen met een Belgische herkomst (n = 1.835)  $\pm 2,3\%$  en voor gezinnen van EU herkomst (n = 142)  $\pm 8,2\%$ . Omwille van de lage betrouwbaarheid voor gezinnen met een EU herkomst, worden deze gezinnen idealiter samengevoegd met de gezinnen met een Belgische herkomst.

Het betrouwbaarheidsinterval voor parameterschattingen voor gehuwde koppels (n = 1.652) is  $\pm 2,4\%$ ; voor alleenstaande ouders (n = 469) is  $\pm 4,5\%$ . Voor parameterschattingen voor niet-gehuwde paren (n = 512) is het betrouwbaarheidsinterval  $\pm 4,3\%$ .

Naar leeftijd van het jongste kind: voor gezinnen met een jongste kind tussen 0 en 6 jaar (n = 941) kunnen we een betrouwbaarheidsinterval realiseren van  $\pm 3,2\%$ ; voor gezinnen met een jongste kind tussen 6 en 12 jaar (n = 607)  $\pm 4,0\%$ ; voor gezinnen met een jongste kind tussen 12 en 18 jaar (n = 530)  $\pm 4,3\%$  en voor gezinnen met een jongste kind tussen 18 en 25 jaar (n = 603)  $\pm 4,0\%$ .

Wanneer we cijfers uit de gezinsenquête zullen veralgemenen naar de gehele populatie van gezinnen, moeten we met deze betrouwbaarheidsintervallen rekening houden.

## 6.6 WEEGCOËFFICIËNTEN

Uit bovenstaande cijfers blijkt dat er door non respons voor een aantal kenmerken een ondervertegenwoordiging is van de respondenten zonder betaalde baan en respondenten met een lager opleidingsniveau in de gezinsenquête, en dat door de uitbreiding bij steekproefpersonen met een herkomst buiten de EU er een grote oververtegenwoordiging is van deze respondenten. Het Rijksregister beschikt niet over gegevens over de arbeidsmarktpositie van de steekproefpersonen, noch over het opleidingsniveau, dus we kunnen hiervoor niet corrigeren. Aan de hand van de beschikbare gegevens uit het Rijksregister met betrekking tot het geslacht, de leeftijd en de herkomst van de steekproefpersonen konden we wel gepaste weegcoëfficiënten berekenen voor deze kenmerken.

We voorzien twee weegcoëfficiënten: *weeg1* en *weeg2*. Weeg1 wordt gebruikt bij analyse op de volledige databank (n = 2.683). Weeg2 wordt gebruikt bij analyse op de basisdatabank (zonder uitbreiding bij niet-EU-burgers, n = 2.189) en is met name nuttig voor die vragen die aan de uitbreiding bij niet-EU-burgers niet werden gesteld. In weeg2 krijgen respondenten met een herkomst buiten de EU een hoger gewicht dan in weeg1.

De weegcoëfficiënten werden berekend door de Studiedienst van de Vlaamse Regering via de SPSS Weights Raking module. Op hun advies worden de weegcoëfficiënten berekend op de verdeling geslacht en leeftijd, en wordt herkomst apart meegenomen in de berekening. De achterliggende reden is dat er 40 respondenten zijn met (door item non respons) ontbrekende informatie over hun herkomst. Met het oog op stabiele gewichten voor elke respondenten mag het aantal respondenten binnen elke categorie niet te klein zijn (vuistregel: niet kleiner dan 10). Dit is wel het geval ingeval we de weegcoëfficiënten zouden berekenen op de verdeling geslacht\*leeftijd\*herkomst (zie tabel 17).

Daarnaast wordt voor deze 40 respondenten voor wie geen informatie over de herkomst beschikbaar is, in de populatie 'kunstmatig' een proportioneel overeenkomstige categorie 'onbekend' gecreëerd. Op deze wijze speelt herkomst voor deze 40 respondenten niet mee in de berekening van de weegcoëfficiënten, maar de verdeling geslacht\*leeftijd wel. We verliezen deze respondenten dan ook niet in verdere analyses.

Tabel 17. Steekproefpersonen naar geslacht, leeftijd en herkomst

Steekproefpersonen								
	mannen				vrouwen			
	België	EU	Niet-EU	Totaal	België	EU	Niet-EU	Totaal
<b>Jonger dan 35 jaar</b>	492	74	128	694	773	133	272	1.178
<b>35 – 44 jaar</b>	1.068	126	200	1.394	1.389	203	282	1.874
<b>45 – 54 jaar</b>	1.198	132	134	1.464	1.308	149	151	1.608
<b>55 jaar en ouder</b>	394	31	46	471	249	35	33	317
<b>Totaal</b>	3.152	363	508	4.023	3.719	520	738	4.977

Bron: Rijksregister, 1 januari 2016

Tabel 18. Respondenten naar geslacht, leeftijd en herkomst

Respondenten										
	mannen					vrouwen				
	België	EU	Niet-EU	?	Totaal	België	EU	Niet-EU	?	Totaal
<b>Jonger dan 35 jaar</b>	106	9	60	0	175	233	15	134	1	383
<b>35 – 44 jaar</b>	215	13	92	3	323	417	39	194	10	660
<b>45 – 54 jaar</b>	265	20	70	7	362	418	28	84	16	546
<b>55 jaar en ouder</b>	109	9	18	2	138	74	9	12	1	96
<b>Totaal</b>	695	51	240	12	998	1.142	91	424	28	1.685

Bron: Gezinsenquête 2016

Het aandeel respondenten met zeer kleine of zeer grote weegcoëfficiënten is relatief beperkt. Voor weeg1 bedraagt het percentage respondenten met een weegcoëfficiënt kleiner dan 0,6 16,5% (door de oververtegenwoordiging van respondenten met een herkomst buiten de EU). Het percentage respondenten met een weegcoëfficiënt van 0,6 tot 1,4 bedraagt 70,2% en het percentage respondenten met een weegcoëfficiënt van 1,4 of groter bedraagt 5,3%. Voor weeg2 zijn de percentages respectievelijk 0%, 89,1% en 10,9%.

## 6.7 STRATIFICATIE

Gezien de steekproef, door de uitbreiding bij gezinnen met een herkomst buiten de EU, de facto een gestratificeerde steekproef is, is het zinvol om significantietoetsen te corrigeren voor dit specifieke steekproefdesign. Daartoe maakten we een variabele aan die deze strata representeert, nl. *herkomst\_strata*. Deze variabele geeft weer of de respondent een herkomst heeft in België of de EU (incl. geen antwoord), dan wel buiten de EU<sup>32</sup>.

De correctie voor het steekproefdesign gebeurt door aan de hand van deze strata variabele een aangepaste Chi-kwadraattoets te berekenen, de Rao-Scott Chi-kwadraat (2<sup>de</sup> orde). Deze is beschikbaar in SPSS (module COMPLEX SAMPLES) of SAS (STAT module). Voor SPSS COMPLEX SAMPLES is een handleiding beschikbaar<sup>33</sup>. Voor SAS dient men te werken met de PROC SURVEY procedures, inclusief een WEIGHT en STRATA statement.

<sup>32</sup> Merk op dat deze variabele niet kan worden gebruikt voor het opdelen naar herkomstcategorieën aangezien de 40 respondenten met een onbekende herkomst hier bijgeteld worden bij de respondenten uit het stratum België/EU.

<sup>33</sup> Pickery, J. (2014) Analyse van surveydata met SPSS COMPLEX SAMPLES. Met toepassingen op de SCV-survey en de survey van de stadsmonitor. Studiedienst van de Vlaamse Regering. SVR-Methoden en technieken, nr. 2014/1. Beschikbaar via: <https://www.vlaanderen.be/nl/publicaties/detail/analyse-van-surveydata-met-spss-complex-samples>

Een eenvoudig voorbeeld van een SAS-syntax:

```
proc surveyfreq data=work.gezinsenquête;  
title 'Respondenten naar leeftijd, geslacht - significantietoetsen';  
tables gesl/chisq(secondorder);  
tables lftk/chisq(secondorder);  
tables gesl*lftk/chisq(secondorder);  
strata herkomst_strata;  
weight weegl; run;
```

## 7 CONSTRUCTIE VRAGENLIJST

In dit deel lichten we toe hoe we tot de te bevragen concepten zijn gekomen, en welke instrumenten werden geselecteerd voor de gezinsenquête.

Op basis van de initiële projectfiche met de doelstellingen en onderzoeksvragen werd een lijst met concepten opgesteld en ter nazicht/aanvulling voorgelegd aan de begeleidende stuurgroep. Vervolgens werd een eerste ontwerp van vragenlijst in deelmodules besproken in kleinere werkgroepen met leden van de begeleidende stuurgroep en andere experts al naargelang hun interesse en expertisegebied. Een overzicht van de deelnemers aan de verschillende werkgroepen vind je in bijlage 3. Een tweede versie van de vragenlijst werd via de schriftelijke procedure opnieuw voorgelegd aan alle leden van de stuurgroep. Deze versie werd in een pilootstudie (tezamen met een evaluatieformulier, zie bijlage 5.) ook voorgelegd aan 40 bereidwillige proefpersonen. Tevens werd aan vzw Wablief gevraagd om deze versie van de vragenlijst na te kijken op duidelijk en toegankelijk taalgebruik.

De informatie gegenereerd uit het nazicht door de leden van de stuurgroep, de resultaten van de pilootstudie en de herwerking door vzw Wablief, werden vervolgens verwerkt in een derde, definitieve, versie van de vragenlijst.

De vragenlijst zelf bestaat uit drie grote modules: (1) gezinsvorming en -ontbinding, (2) opvoeding en (3) de combinatie gezin, zorg en werk, aangevuld met vragen naar de gezondheid en het psychisch welbevinden, het gezinsfunctioneren, demografische kenmerken van de respondenten, inkomen en schulden.

We geven een overzicht van de bevroegde concepten per module mee in bijlage 4.

De vragenlijst van de 'uitbreiding bij niet-EU-gezinnen' is grotendeels hetzelfde. Er werden enkele vragen geschrapt in deze enquête met het oog op een goede respons bij respondenten die het vragenboekje in een andere taal dan de moedertaal dienen in te vullen. Daar waar de vragen afwijken van de gezinsenquête wordt dit aangegeven in de voetnoten.

### 7.1 GEZINSVORMING EN –ONTBINDING

De gezinsenquête moet ons toelaten om antwoorden te formuleren op grosso modo de volgende onderzoeksvragen (niet exhaustief):

- Wie behoort volgens de mensen zelf tot hun gezin? M.a.w. hoe ziet de samenstelling van gezinnen er uit anno 2016 volgens gezinnen zelf?
- Hoeveel nieuw samengestelde gezinnen zijn er in Vlaanderen?
- Waar wonen de gezinsleden?
- Hoe tevreden is men met de gezinssamenstelling?
- Hoe is het gesteld met de kwaliteit van de partnerrelatie in gezinnen in Vlaanderen?
- Maken mensen gebruik van het bestaande aanbod aan relatie ondersteunende initiatieven?

### 7.1.1 Gezinsamenstelling en kinderwens

In een eerste deel van de vragenlijst wilden we peilen naar de gezinsamenstelling en de kinderwens. Daarbij vragen we *wie 'volgens de respondent' tot zijn/haar gezin behoort* (vraag 1). Merk op dat dit anders dan tot nog toe gebruikelijk in sociaalwetenschappelijk onderzoek wordt bevraagd. Er wordt doorgaans informatie verzameld op basis van het concept huishouden. Huishouden wordt dan gedefinieerd als een economische eenheid van één of meerdere personen, die op eenzelfde wooneenheid verblijft. De samenstelling van het huishouden wordt dan opgevraagd door het huishouden strikt af te bakenen (minimaal x-aantal nachten in hetzelfde huishouden verblijven)<sup>34</sup>. De achterliggende reden voor de aangepaste vraagstelling is dat uit literatuur blijkt dat de gezinsamenstelling de dag van vandaag aan heel wat veranderingen onderhevig is, zeer snel kan veranderen, dat het niet altijd duidelijk is wie tot het gezin behoort en dat dit bovendien voor elk gezinslid verschillend kan zijn, al naargelang de eigen voorgeschiedenis in het gezin (zie bijv. Beck-Gernsheim<sup>35</sup>), en gezien de toenemende dynamieken in gezinsvorming, ook naargelang het tijdstip waarop je het vraagt. Daarbij bevragen we ook een aantal kenmerken van de gezinsleden (leeftijd, geslacht, verwantschap, of het gezinslid zijn of haar domicilie gevestigd heeft bij de respondent, hoeveel dagen per week dat het gezinslid bij de respondent verblijft, of dit gezinslid een eigen inkomen heeft en of hij of zij bijdraagt aan het gezinsinkomen) (vragen 1a, 1b, 1c, 1g, 1h, 1i, 1j en 1k). Indien het gezinslid een kind is (inclusief adoptiekinderen, pleegkinderen en stiefkinderen) vragen we ook naar de relatie waaruit dit kind stamt, op welke manier deze relatie eventueel is beëindigd en hoe oud het kind op dat moment was (vragen 1d, 1e en 1f)<sup>36</sup>.

We vragen naar overleden kinderen (geslacht, geboortedatum en datum van overlijden in vraag 2<sup>37</sup>) en eventuele andere kinderen over wie men nog niets invulde in de voorgaande vragen (vraag 3<sup>38</sup>). Voor deze kinderen vragen we ook sinds wanneer het kind niet meer bij de ouder verblijft en hoe vaak men nog met dit kind contact heeft.

Verder vragen we of men op het moment van bevraging een kind verwacht, (vraag 4) of men nog een *kinderwens* heeft, hoeveel kinderen men nog zou willen en/of waarom men geen kinderen meer wenst (vragen 5, 5a en 5b)<sup>39</sup>.

Vragen naar tevredenheid komen doorheen de hele vragenlijst terug. Hier is dat een vraag naar de *tevredenheid met de gezinsamenstelling* (vraag 6a). We vragen om een score te geven over de tevredenheid met de gezinsamenstelling van 0 tot 10. In een open vraag kan men aangeven welke zaken men liever anders had gezien in de gezinsamenstelling en waarom (vraag 6b)<sup>40</sup>.

### 7.1.2 Partnerrelatie

Vervolgens peilen we naar *de huidige partner(s)* (vraag 7). Voor de partner die het dichtst bij het gezin van de respondent staat, bevragen we ook zijn/haar geboortegeslacht (vraag 8a), genderidentiteit op het moment van de bevraging (vraag 8b) (zie hiervoor ook onder 7.5), geboortedatum (vraag 9), sinds wanneer men een koppel vormt (vraag 10), of men met deze partner gehuwd is dan wel een verklaring van wettelijk samenwonen heeft afgelegd, en zo ja, in welk jaar dat was (vraag 11a en b). We vragen ook of men op het

<sup>34</sup> Bijvoorbeeld de GGPS-definitie van huishouden is: "We willen vooreerst in kaart brengen welke personen deel uitmaken van uw huishouden. Met uw huishouden bedoelen we alle personen die gedurende een normale week minstens vier dagen onder hetzelfde dak wonen. De volgende personen behoren eveneens tot het huishouden: kinderen met een co-ouderschapsregeling zelfs als ze gedomicilieerd zijn bij de andere ouder; personen die op dit adres wonen, maar die te ver van dit adres werken of studeren om elke dag naar huis te komen; personen die tijdelijk in het ziekenhuis of in de gevangenis verblijven."

<sup>35</sup> Beck-Gernsheim, E. (2002). Reinventing the family. In search of new lifestyles. Cambridge, Polity Press. P. 33 e.v.

<sup>36</sup> Vraag 1d, 1e, en 1f werden niet gesteld in de 'uitbreiding bij niet-EU-gezinnen'.

<sup>37</sup> Vraag 2 werd in de 'uitbreiding bij niet-EU-gezinnen' sterk gereduceerd. Er werd enkel gevraagd of en hoeveel kinderen men heeft die doodgeboren zijn of later overleden.

<sup>38</sup> Bij vraag 3 werd er in de 'uitbreiding bij niet-EU-gezinnen' enkel gevraagd naar het geboortjaar van het kind. Ook vraag 3d en 3e werden niet gesteld.

<sup>39</sup> Vraag 4 en 5 werden niet gesteld in de 'uitbreiding bij niet-EU-gezinnen'.

<sup>40</sup> De open vraag over de tevredenheid met de gezinsamenstelling werd niet gevraagd bij de 'uitbreiding bij niet-EU-gezinnen'.





naar tevredenheid, ook *de tevredenheid met de partnerrelatie* of 'marital satisfaction' (intrapersoonlijke benadering) (vragen 15a en b<sup>49</sup>).

Vervolgens peilden we naar *de steun die men van de partner* krijgt rond een selectie van thema's die in de gezinsenquête aan bod komen (vraag 14).

### 7.1.3 Vorige relaties

We peilen ook kort naar *het aantal vorige partners* die men heeft gehad, met hoeveel partners men heeft samengewoond, met hoeveel partners men was gehuwd of een verklaring van wettelijk samenwonen heeft afgelegd, en of men met één van deze vorige partners in hetzelfde huis woont zodat de kinderen niet moeten verhuizen ('Living Together Apart' of 'Bird nesting')(vragen 16, 16a, b, c, d en e).

### 7.1.4 Relatieondersteuning

Tot slot vragen we *of men ooit gebruik gemaakt heeft van voorlichting rond relaties, relatiebemiddeling, relatietherapie of een andere vorm van relatiebegeleiding*, zo ja, wanneer dit was, van welk aanbod men gebruik heeft gemaakt en in welke mate men geholpen was. Indien men geen gebruik heeft gemaakt van dit aanbod, dan vragen we waarom niet (vragen 17, 17a, b, c en d).

## 7.2 OPVOEDING

Wat de opvoeding van kinderen en tieners betreft, focussen we in de gezinsenquête in de eerste plaats op de volgende onderzoeksvragen<sup>50</sup>:

- Welke zijn de doelen die ouders zich stellen bij de opvoeding van hun kinderen?
- Hoe voeden ouders hun kinderen op (gedragscomponent)?
- Hoe ervaren ouders de opvoeding?
- Welke gedrag vertoont hun kind en hoeveel kinderen vertonen probleemgedrag?
- Maken ouders zich zorgen over hun kinderen?
- Hebben ouders behoefte aan opvoedingsondersteuning?

Bepaalde vragen kunnen we stellen voor alle kinderen (tezamen), andere vragen zijn daarvoor minder geschikt, bijvoorbeeld de vragen naar opvoedingsgedrag en kindkenmerken. Voor deze vragen selecteren we een specifiek kind in het gezin. Er zijn verschillende 'wetenschappelijk verantwoorde manieren'<sup>51</sup>, van dewelke de 'birthday method' de meest gebruikte is in postenquêtes en andere onderzoeken waarbij de respondent zelf een vragenlijst doorloopt, omdat de bijhorende instructies relatief eenvoudig zijn. Zo is het bijvoorbeeld gebruikelijk om de ouders de instructie mee te geven om dat kind te selecteren van wie de verjaardag het eerst komt. Dit geeft in principe een mooie spreiding naar leeftijd. We hanteerden deze 'birthday methode' in de gezinsenquête.

### 7.2.1 Opvoedingsdoelen

In vraag 18 peilen we naar *de doelen die ouders zich stellen bij de opvoeding van de kinderen*. Hiervoor maakten we gebruik van een vraagstelling uit het onderzoek 'Opvoeden in Nederland' van Bucx en de Roos, zij het in een aangepaste versie<sup>52</sup>. In het vernoemde onderzoek konden ouders aangeven welke opvoedingsdoelen ze belangrijk vinden door een rangorde aan te brengen in tien opvoedingsdoelen. De opvoedingsdoelen corresponderen met vijf opvoedingsoriëntaties: autonomie, assertiviteit, sociaal gevoel,

<sup>49</sup> De open vraag over de tevredenheid met de relatie werd niet gevraagd bij de 'uitbreiding bij niet-EU-gezinnen'.

<sup>50</sup> Zie het verslag van de bespreking met EXPOO.

<sup>51</sup> Dillman, D. A., Smyth, J.D. & Christian, L.M. (2014) Surveys. The Tailored Design Method. Internet, Phone, Mail and Mixed-Mode Surveys. John Wiley & Sons, New Jersey.

<sup>52</sup> Bucx, F. & de Roos, S. (2011). Opvoeden in Nederland, Sociaal-Cultureel Planbureau, p. 154-155.

conformiteit en prestatie, en is een aangepaste versie van de vragenlijst Opvoedingsdoelen (ODL)<sup>53</sup>. In plaats van alle doelen te rangschikken, vragen we om de drie belangrijkste opvoedingsdoelen op te geven. Daarnaast werd 'een ander doel' toegevoegd en werden enkele opvoedingsdoelen vlotter geformuleerd. Zo hebben we bijvoorbeeld 'goede manieren hebben' gewijzigd in 'zich correct of gepast gedragen' (zie ook 7.1.2.), 'goede schoolresultaten behalen' werd 'goed opgeleid zijn' e.d.

Opvoedingsoriëntaties	Opvoedingsdoelen
<b>Autonomie</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- Gevoel voor verantwoordelijkheid hebben</li> <li>- Zelfstandig kunnen oordelen</li> </ul>
<b>Assertiviteit</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- Voor zichzelf kunnen opkomen</li> <li>- Hun eigen doelen nastreven</li> </ul>
<b>Sociaal gevoel</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- Rekening houden met anderen</li> <li>- Verdraagzaam zijn</li> </ul>
<b>Conformiteit</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- Zich correct of gepast gedragen</li> <li>- Respect hebben voor andere mensen</li> </ul>
<b>Prestatie</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- Goed opgeleid zijn</li> <li>- Ijverig en ambitieus zijn</li> </ul>

### 7.2.2 Vragen of zorgen over de opvoeding en het gebruik van opvoedingsondersteuning

We peilen ook naar of men het afgelopen jaar *vragen of zorgen had over de opvoeding* van de kinderen, en zo ja, over welke onderwerpen (vraag 19 en 19a).

We wilden ook weten of men al *ooit gebruik had gemaakt van advies, steun of hulp bij de opvoeding* van de kinderen (vraag 20). Zo ja, wilden we ook weten wanneer dit was, wie men heeft geraadpleegd en in welke mate het advies, de steun of hulp geholpen heeft (vragen 20a, b en c). Indien men geen gebruik maakte van advies, steun of hulp, vragen we waarom niet (vraag 20d).

### 7.2.3 Opvoedingsbeleving

In vraag 21 vragen we naar *hoe ouders het opvoeden beleven of ervaren*. Uit de '*Perceptions of Parenting Inventory*' (POPI) van Lawson<sup>54</sup> werden drie subschalen geselecteerd, zijnde '*verrijking*' (items 1 tot en met 4), '*isolatie*' (items 5 tot en met 8) en '*instrumentele kost*' (items 9 tot en met 12). Op basis van de psychometrische gegevens uit JOnG!, cohorte 0-jarigen (meetmomenten kind 3, 12 en 28 maanden), kunnen we de subschaal 'verrijking' enigszins inkorten. Op basis van de intercorrelaties tussen de 4 items kunnen we stellen dat de vier items 'Dit kind opvoeden is verrijkend', 'Zorgen voor dit kind is plezierig', 'Dit kind maakt me trots' en 'Zorgen voor dit kind maakt me gelukkig' een voldoende goede indicatie geven voor het opvoeden als verrijkend ervaren. Cronbach's  $\alpha$  voor deze set van vier items is 0,87 (voor de bevraging op 28 maanden).

Initieel wilden we ook de subschaal 'steun' opnemen<sup>55</sup>. We kozen er echter voor om de vragen naar steun bij de opvoeding van de kinderen op een vergelijkbare manier te stellen als de andere vragen naar steun, en

<sup>53</sup> Van Ijzendoorn en Tavecchio (1982). 2 Van Ijzendoorn, M.H. & Tavecchio, L.W.C. (1982). Ouderschapsmotieven en opvoedingsdoelen: Sexe- en milieuverschillen. *Pedagogische tijdschrift*, 7, 1, 18-25.

<sup>54</sup> Lawson, K. (2004). The Development and Psychiatric Properties of the Perceptions of Parenting Inventory, *The journal of Psychology*, 138, 5, 433-455.

<sup>55</sup> POPI bevat daarnaast ook nog de subschalen 'toewijding' en 'continuïteit'.

de subschaal 'steun' werd vervolgens niet opgenomen in de gezinsenquête. Ten aanzien van de originele POPI zijn de antwoordmogelijkheden omgezet in een vijfpuntenschaal en in een andere volgorde gepresenteerd, en werd bij items 5 en 6 'kan' gewijzigd in 'wil'. Omdat we deze vragen niet stelden voor één specifiek kind, werd de formulering ook in dit licht aangepast.

Drie andere concepten werden bevraagd in vraag 22: *'opvoedingsbelasting'* (items 1, 2, 3 en 4), *'structuur en regelmaat'* (items 5, 6 en 7), *'inconsistentie'* (items 8, 9 en 10) aan de hand van schalen gebruikt in het eerder al vermelde onderzoek Opvoeden in Nederland van Bux en de Roos. Merk op dat een vijfde item uit de schaal opvoedingsbelasting 'Ik ben tevreden over hoe de opvoeding van mijn kind(eren) verloopt' werd weggelaten, gezien we analoog aan de andere vragen ook peilen naar de *tevredenheid met het verloop van de opvoeding* en welke zaken in de opvoeding van de kinderen men liever anders had gezien. Ook hier kan men in een open antwoord aangeven wat men liever anders gezien had en waarom<sup>56</sup>.

#### 7.2.4 Gedragsproblemen bij kinderen

In vragen 25 en 26 peilen we aan de hand van de *Strength and Difficulties Questionnaire* (SDQ 4-17) naar *gedragsproblemen bij kinderen* en *de mate waarin dit het gezin belast*. We bevragen dit bij slechts één kind, nl. het kind wiens verjaardag het eerst komt na het invullen van de vragen. Deze 'birthday' methode is een prima methode om een mooie verdeling van kinderen naar leeftijd en geslacht te verkrijgen (zie eerder). De SDQ is van oorsprong een Engelse vragenlijst die in 1997 ontwikkeld werd door Goodman en in 2000 vertaald werd in het Nederlands door Treffers & van Widenfelt in samenwerking met Goodman<sup>57</sup>. Goodman verkreeg de vragen uit de SDQ door gebruik te maken van de omschrijving van de symptomen van DSM-classificaties (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders) die relatief vaak voorkomen bij jeugdigen (angst, depressie, gedragsstoornissen en ADHD). Daaraan werden toegevoegd vragen over problemen met leeftijdsgenoten als indicatie voor psychische problemen. De vragenlijst is bedoeld om kinderen met een hoog risico op psychosociale problemen te signaleren. De SDQ meet:

- de aanwezigheid van psychosociale problemen
- sterke kanten van het kind
- de invloed van psychosociale problemen op het dagelijks functioneren.

De SDQ bestaat uit 25 items, verdeeld over vijf (sub)schalen:

- *emotionele problemen* (items 3, 8, 13, 16 en 24);
- *gedragsproblemen* (items 5, 7, 12, 18, 22)
- *hyperactiviteit/aandachtstekort* (items 2, 10, 15, 21, 25)
- *problemen met leeftijdsgenoten* (items 6, 11, 14, 19, 23)
- *prosociaal gedrag* (items 1, 4, 9, 17, 20)

Items worden gescoord door een score toe te kennen van 0, 1 of 2. De eerste vier subschalen worden tezamen genomen om een totale probleemscore te berekenen. Goodman heeft sommige problemen tegengesteld geformuleerd (score is dan 2, 1, 0), bijvoorbeeld 'handelt impulsief' wordt 'denkt na voor iets te doen'. De betreffende schalen krijgen daardoor een enigszins bipolair karakter; een lage score betekent niet alleen dat er geen problemen zijn, maar ook dat er één of meer sterke kanten zijn. Goodman meent daarenboven dat, wanneer gebruikt in een bevraging bij een algemene populatie, het minder zin heeft om elk van de subschalen apart te nemen, dan wel veeleer te spreken over internaliserend en externaliserend probleemgedrag<sup>58</sup>.

Naast de 25 items is er ook een impactschaal (vragen 26, 26a, b, c en d). Met die vragen wordt geprobeerd inzicht te krijgen in hoeverre eventueel aanwezige problematiek interfereert met het dagelijks functioneren

---

<sup>56</sup> De open vraag over de tevredenheid met het verloop van de opvoeding van de kinderen werd niet gevraagd bij de 'uitbreiding bij niet-EU-gezinnen'.

<sup>57</sup> Goedhart, A., Treffers, F. & Widenfelt, B., (2003). Vragen naar psychische problemen bij kinderen en adolescenten: de Strengths and Difficulties Questionnaire. Maandblad Geestelijke Volksgezondheid. 58, p. 1018-1035.

<sup>58</sup> Goodman A, Lamping DL, Ploubidis GB (2010) When to use broader internalising and externalising subscales instead of the hypothesised five subscales on the Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ): data from British parents, teachers and children. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 38, 1179-1191.

en wat de ernst en duur is van deze problematiek en welke de impact ervan is op het kind en het gezin als geheel. Meer informatie over de SDQ kan men raadplegen op [www.sdqinfo.com](http://www.sdqinfo.com)

### 7.2.5 Opvoedingsgedrag

Het feitelijk opvoedgedrag van ouders wordt bevraagd aan de hand van de **Verkorte Schaal Ouderlijk Gedrag (VSOG)**, ontwikkeld door Van Leeuwen en Vermulst (vraag 27). De VSOG bestaat uit 25 items, onderverdeeld in vijf ouderlijke vaardigheden. De VSOG meet de volgende vijf begrippen:<sup>59</sup>

- **Positief ouderlijk gedrag** (items 1, 5, 10, 13, 16, 17, 20, 22)
- **Regels** (items 2, 8, 19, 24, 25)
- **Straffen** (items 3, 6, 12, 21)
- **Hard straffen** (items 7, 11, 14, 18, 23)
- **Materieel belonen** (items 4, 9, 15)

Het scoren van de VSOG vindt plaats op een vijfpuntenschaal: 1 = (bijna) nooit; 2 = weinig; 3 = soms; 4 = vaak; 5 = (bijna) altijd. Meer info is te vinden op <http://www.praktikon.nl/diensten/vragenlijsten/>

De VSOG wordt ingevuld voor hetzelfde kind als de SDQ.

## 7.3 GEZIN, ZORG EN WERK

In deze module peilen we achtereenvolgens naar de werksituatie, de combinatie gezin en werk, de job satisfactie en de werksituatie van de partner. Daarnaast komen ook het zorgen voor de kinderen, de ondersteuning bij de zorg en opvang voor de kinderen, het opnemen van mantelzorg, de huishoudelijke taken en het sociale leven aan bod.

Deze informatie moet ons toelaten om een antwoord te formuleren op de volgende onderzoeksvragen:

- Welke is de werksituatie van ouders in een gezin met kinderen?
- Hoeveel uren werken ouders?
- Hebben ouders inspraak in de opmaak van hun uurrooster?
- Van welke gezinsvriendelijke maatregelen op de werkvloer kunnen ouders gebruik maken?
- Ervaren ouders een invloed van de werksituatie op het gezinsleven en omgekeerd?
- Vinden ouders dat hun job goed te combineren is met hun gezinsleven?
- Hoe tevreden zijn ouders met de verdeling van betaald werk tussen henzelf en de partner?

### 7.3.1 Werksituatie

Vooreerst bevragen we *of men op dit moment (betaald) werk heeft* (vraag 28). Indien niet, vragen we naar de redenen om geen betaald werk te hebben, of men ooit wel betaald werk heeft gehad en zo ja, wanneer men gestopt is met werken (vragen 29, 30 en 30a). Indien men wel betaald werk heeft, vragen we hoeveel jobs men combineert, welke het huidige beroepsstatuut is, welke arbeidsovereenkomst men heeft en of men denkt of men over 6 maanden nog werk zal hebben –*werkzekerheid* (vragen 31, 32, 33 en 33a en b).

We vragen of men op dit moment voltijds, deeltijds of niet werkt omwille van *werkonderbreking* (vraag 34). Ingeval van deeltijds werk bevragen we het percentage dat men werkt (vraag 34a). We vragen via welke formule men niet of deeltijds werkt en welke de reden is voor de werkonderbreking (vragen 34b en c).

We vragen ook naar het *aantal gewerkte uren per week* (vraag 35) en naar het aantal uren per week dat men spendeert aan *woon-werkverkeer* (vraag 36).

<sup>59 59</sup> Bij de ‘uitbreiding bij niet-EU-gezinnen’ werden per subschaal slechts 2 items bevraagd. Het betreft items 2, 3, 4, 5, 7, 9, 12, 14, 19, 22.

### 7.3.2 Combinatie gezin en werk

Wat betreft de combinatie gezin en werk bevragen we naast het aantal gewerkte uren en het aantal uren dat men spendeert aan woon-werkverkeer, ook het *uurrooster* waarin men op dit moment werkt en wie dit uurrooster bepaalt (vragen 37 en 38).

Er zijn tevens een aantal *gezinsvriendelijke maatregelen* waarvan de werknemer gemakkelijk (of soms wel, soms niet) gebruik kan maken (vraag 39):

- Gemakkelijk ouderschapsverlof opnemen (zolang het contingent dit toelaat)
- Gedurende een bepaalde periode deeltijds werken
- Een aantal dagen per week van thuis uit werken
- Een aantal dagen per week werken in een kantoor dichtbij huis (satellietkantoor)
- Op korte termijn een dag verlof opnemen, bijvoorbeeld voor een ziek kind
- Overuren omzetten in extra vakantiedagen
- Vakantiedagen vrij kiezen
- Rekenen op begrip van uw werkgever bij familiale problemen

Er zijn enkele meetinstrumenten ontwikkeld die iets zeggen over de mate waarin het werk een invloed heeft op het gezinsleven en omgekeerd. Ze zijn veelal gebaseerd op de notie *'Work-Family Conflict'*, al wordt er meer recent ook gedacht deze conflictnotie te verruimen met evenwicht of *'Work-Family Balance'* en verrijking of *'Work-Family Enrichment'*<sup>60</sup>. Voor de gezinsenquête beperkten we ons vooralsnog tot de conflict notie. *Work-Family Conflict* wordt door Greenhaus en Beutell<sup>61</sup> gedefinieerd als:

*'a form of interrole conflict in which the demands of functioning in the two domains of work and family are incompatible in some respect'.*

We bevroegen dit aan de hand van een verkorte versie van de *Work-Family Conflict Scale* van Carlson<sup>62</sup> (vraag 40). Carlson verwerkte de drie dimensies van *'Work-Family Conflict'* die in de vakliteratuur werden geïdentificeerd: tijd, stress en gedrag en de erkenning dat de negatieve invloed in twee richtingen kan gelden, van werk naar gezin en omgekeerd, in één meetinstrument. Aldus werd een 6-dimensionele vragenbatterij met 18 items ontworpen. Voor een verkorte versie werden door Matthews en collega's uit deze vragenbatterij per dimensie één item overgehouden<sup>63</sup>. Voor de gezinsenquête kozen we – omwille van duidelijk taalgebruik – voor de dimensie m.b.t. gedrag voor twee anders (positief) geformuleerde items: item 3 werd geherformuleerd waardoor het van richting verandert; item 6 is een ander item dan het door Matthews en collega's voorgestelde item uit de *'Work-Family Conflict Scale'* van Carlson. We bevragen *'Work-Family Conflict'* dus aan de hand van zes items: tijd (items 1 en 4), stress (items 2 en 5) en gedrag (items 3 en 6).

We vragen ook *in welke mate de job goed of niet goed te combineren is met het gezinsleven* (vraag 41). Tot slot peilen we in vragen 42a en b<sup>64</sup> - analoog aan de andere vragen naar tevredenheid - naar de *jobsatisfactie* door te vragen hoe tevreden of ontevreden men is met de huidige job en welke zaken men liever anders had gezien in de huidige job?

<sup>60</sup> Carlson, D.S., Grzywacz, J.G., Zivnuska,, S. (2009). Is work-family balance more than conflict and enrichment? *Human Relations*, 62,10, 1459.

<sup>61</sup> Greenhaus, J.H. & Beutell, N.J. (1985). Sources of conflict between work and family roles. *Academy of Management Review*, 10, 76-88.

<sup>62</sup> Carlson, D.S, Kacmar, K.M., Williams, L.J. (2000). Construction and Validation of a Multidimensional Measure of Work-Family conflict, *Journal of Vocational Behavior*, 56, 249-276.

<sup>63</sup> Matthews, R.A., Kath, L.M. & Barnes-Farrell, J.L. (2010). A short, Valid, Predictive Measure of Work-Family conflict: Item Selection and Scale Validation, *Journal of Occupational Health Psychology*, 15, 1, 75-90.

<sup>64</sup> De open vraag die peilt naar de tevredenheid met de huidige job werd niet gesteld bij de 'uitbreiding bij niet-EU-gezinnen'.

### 7.3.3 Werksituatie van de partner

Ingeval de partner niet wilde of niet kon deelnemen aan de gezinsenquête stelden we enkele vragen met betrekking tot de werksituatie van de partner. Zo vragen we naar het *aantal gewerkte uren per week van de partner* (vraag 43) en naar het aantal uren per week dat de partner spendeert aan *woon-werkverkeer* (vraag 44).

We vragen ook *in welke mate men vindt dat de job van de partner goed of niet goed te combineren is met het gezinsleven* (vraag 45) en hoe vaak het werk een onderwerp van conflict, spanningen of meningsverschillen is (vraag 46).

Ook hier vragen we naar de *tevredenheid*, met name *met de huidige verdeling van betaald werk*, en welke zaken in de verdeling van betaald werk men liever anders had gezien (vragen 47a en 47b<sup>65</sup>).

### 7.3.4 Zorgen voor de kinderen

We vragen voor een aantal veel voorkomende zorgtaken voor de kinderen wie deze opneemt (vraag 48), alsook *hoe eerlijk men het eigen aandeel in de zorgtaken vindt* ('distributive justice') (vraag 49). We vragen in vraag 50 of de zorgtaken een onderwerp van conflict, spanningen of meningsverschillen zijn met de partner.

Net zoals we eerder vragen naar de tevredenheid met de verdeling van betaald werk, vragen we hier ook naar de *tevredenheid met de verdeling van de zorgtaken*, alsook welke zaken men liever anders had gezien (vragen 51a en b<sup>66</sup>).

We wilden ook vragen of men bij de zorg en opvang van de kinderen *onbetaalde hulp krijgt van iemand anders*, zo ja, van wie en hoeveel (in aantal uren per week) (vragen 52, 52a en b). Daarnaast bevroegen we ook *betaalde opvang voor de kinderen*, welke vorm en hoeveel (eveneens in aantal uren per week) (vragen 53, 53a en b).

### 7.3.5 Mantelzorg

Het concept mantelzorg werd duidelijk afgebakend: met mantelzorg bedoelen we de zorg voor personen met een specifieke zorgbehoefte omwille van een beperking, ziekte of ouderdom. De zorg voor (kleine) kinderen is géén mantelzorg. Mantelzorg kan zich voordoen binnen het gezin, of ten aanzien van een persoon die niet tot het gezin behoort.

We vragen hier eerst of men zelf of één of meerdere leden van het gezin een *specifieke zorgbehoefte* heeft omwille van een beperking, ziekte of ouderdom. Zo ja, wie is dit, welke is de ernst van de specifieke zorgbehoefte en wie zorgt meestal voor dit gezinslid? (vragen 54, 54a, b, c en d) Daarnaast vragen we of men *gebruik maakt van betaalde hulp* voor deze zorg, hoeveel uren men gebruik maakt van zorg, van welke diensten men gebruik maakt, in welke mate men geholpen is door deze hulp. Indien men geen beroep doet op betaalde hulp, vragen we waarom men dat niet doet (vragen 55, 55a, b, c en d).

Vervolgens vragen we of men of iemand anders in het gezin *mantelzorger is voor één of meerdere personen die niet tot het gezin behoren*. Zo ja wilden we ook weten wie zorgt draagt voor wie (vragen 56, 56a en b). Tot slot vragen we in welke mate de mantelzorg een belasting is voor de respondent of zijn/haar gezin als geheel (vraag 57).

### 7.3.6 Huishoudelijke taken

Anders dan bij de zorgtaken willen we niet per se weten wie welke taken opneemt in het huishouden. Wel vragen we ook hier *hoe eerlijk men het eigen aandeel in de huishoudelijke taken vindt* ('distributive justice')

<sup>65</sup> De open vraag die peilt naar de tevredenheid met de huidige verdeling van betaald werk tussen u en uw partner werd niet gesteld bij de uitbreiding bij niet-EU-gezinnen'.

<sup>66</sup> De open vraag die peilt naar de tevredenheid met de huidige verdeling van de zorgtaken voor de kinderen niet gesteld bij de uitbreiding bij niet-EU-gezinnen'.

(vraag 58) en *of de huishoudelijke taken een onderwerp van conflicten, spanningen of meningsverschillen met de partner zijn* (vraag 59).

We vragen ook naar de *tevredenheid met de verdeling van huishoudelijke taken*, en welke zaken men liever anders had gezien (vragen 60a en b<sup>67</sup>).

Daarnaast vragen we of men *betaalde hulp in het huishouden* heeft, bijvoorbeeld een poetsvrouw, strijkatelier, e.d. Zo ja, hoeveel uren per week en in welke mate men gebruik maakt van dienstencheques (vragen 61, 61a en b).

## 7.4 WELBEVINDEN

We voorzien naast de drie hoofdthema's ook een luik welbevinden omdat we zo de samenhang tussen deze thema's en welbevinden in kaart zullen kunnen brengen. Het welbevinden staat voor de mate waarin iemand zich lichamelijk, geestelijk en sociaal goed voelt om met de 'uitdagingen' op lichamelijk, geestelijk en sociaal vlak om te gaan<sup>68</sup>. Deze drie elementen werden bevroegd in de gezinsenquête.

### 7.4.1 Lichamelijk welbevinden of gezondheid

Voor de module welbevinden baseren we ons op de bevraging van gezondheid zoals dat reeds gebeurt in de gezondheidsenquête 2013 opdat vergelijking met deze grootscheepse studie in Vlaanderen mogelijk is en omdat daarin internationaal erkende meetinstrumenten worden gebruikt. De bevroegde concepten zijn:

- subjectieve gezondheid (vraag 66)
- chronische aandoeningen en functionele beperkingen (vraag 67)
- beperkingen in activiteiten die mensen gewoonlijk doen (vraag 67a)

Deze drie vragen vormen samen de *Minimum European Health Module (MEHM)*<sup>69</sup>, en bevat aldus drie globale gezondheidsindicatoren:

- De eerste is dus de gepercipieerde algemene gezondheid '*subjectieve gezondheid*', bevroegd door middel van een gestandaardiseerde vraag en wordt sinds 1988 aanbevolen door de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO).
- De tweede indicator peilt naar de aanwezigheid van *langdurige gezondheidsproblemen* door te vragen naar chronische ziekten of aandoeningen<sup>70</sup>.
- Een derde indicator, de *Global Activity Limitation Indicator (GALI)*, peilt naar de aanwezigheid van langdurige beperkingen in activiteiten.

### 7.4.2 Psychisch welbevinden

Hiervoor bevroegen we de *mentale gezondheid* (vraag 68 - items 2, 3, 4, 6 en 8) en *vitaliteit* (of energie) (vraag 68 – items 1, 5, 7 en 9). Beide concepten worden gemeten door subschalen van de RAND-36. De **RAND-36 Health Survey**, ofwel de RAND-36 is een verkorte versie van de RAND Health Insurance Study Questionnaire en is vrijwel identiek aan de Medical Outcome Study (MOS) SF-36, zoals beschreven door Ware en Sherbourne in 1992. De twee vragenlijsten verschillen alleen bij sommige items in de wijze van formulering en de wijze waarop sommige schaalcores berekend worden. De RAND-36/SF-36 wordt veelvuldig gebruikt voor het meten van ervaren gezondheid of de aan gezondheid gerelateerde kwaliteit van leven. Het instrument bevat schalen voor fysiek functioneren, sociaal functioneren, rolbeperkingen door fysieke of

<sup>67</sup> De open vraag die peilt naar de tevredenheid met de verdeling van de huishoudelijke taken werd niet gesteld bij de 'uitbreiding bij niet-EU-gezinnen'.

<sup>68</sup> Dodge, R., Daly, A., Huyton, J., & Sanders, L. (2012). The challenge of defining wellbeing. *International Journal of Wellbeing*, 2, 3, 222-235.

<sup>69</sup> Meer gedetailleerde informatie en referenties vind je in: EUROSTAT (2013) European Health Interview Survey (EHIS) Methodological Manual.

<sup>70</sup> Noot: Fout in de vragenlijsten: Vraag 67 mag bij nader inzien geen filtervraag zijn voor vraag 67a (zie EHIS Methodological Manual). Dit moeten we corrigeren in volgende edities.







NETTO per maand voor alle gezinsleden samen het gaat) (vragen 83a, b en c<sup>77</sup>) en *of men zelf bijdraagt aan het gezinsinkomen* (vraag 84). Een vergelijkbare vraag stelden we voor alle gezinsleden (vraag 1k). Deze vragen moeten toelaten een antwoord te formuleren op de vraag hoe men binnen het gezin omgaat met het inkomen, m.a.w. wie draagt wat bij aan het gezinsinkomen?

Daarnaast bevragen we subjectieve armoede aan de hand van de *subjectieve armoede indicator* (vraag 85) van EUROSTAT, alsook enkele aspecten van *materiële deprivatie*, nl. of men zich jaarlijks een week vakantie kan veroorloven in vraag v86a en of men een onverwachte uitgave van ongeveer 1.000 euro met eigen middelen zou kunnen betalen (vraag v86b). Deze twee items met betrekking tot materiële deprivatie zijn, op basis van de Vlaamse Armoedemonitor, voor Vlaanderen het meest zinvol<sup>78</sup>.

We bevragen ook *of men problemen heeft met het betalen van facturen* (vraag 87), hoe vaak men gedurende de voorbije twaalf maanden, één of meer *facturen niet tijdig kon betalen* omwille van financiële redenen (met een onderscheid naar huishoudelijke uitgaven, terugbetaling van de hypotheek/uitgaven voor de aankoop van een woning, kredieten, facturen van overheden en andere facturen) (vraag 88a). We bevragen daarbij ook wat op dit moment *het totaalbedrag is van de achterstallige betalingen* (vraag 88b). Voor deze vragen wonnen we advies in bij Mohamed El Omari en Hans Ledegen van het Vlaams Centrum Schuldenlast.

In een laatste vraag met betrekking tot financiën bevragen we of men *alimentatie* betaalt voor een vorige partner of een onderhoudsuitkering voor één of meerdere kinderen, alsook het maandelijks te betalen bedrag (vragen 89a en b).

We sluiten de vragenlijst af met twee open vragen:

In vraag 90a willen we weten *op welke manier de overheid uw gezin nog beter zou kunnen ondersteunen*. In vraag 90b vragen we *of men nog iets kwijt wilt*.

Tot slot werd aan de respondenten gevraagd om aan hun partner te vragen om vragenboekje B in te vullen en/of aan te geven dat men op dit moment geen partner heeft of dat de partner of niet kan of wilt deelnemen aan de gezinsenquête.

## 7.6 ANTWOORDMOGELIJKHEDEN

De antwoordmogelijkheden werden doorheen de vragenlijst zoveel als mogelijk geharmoniseerd.

Vragen naar de mate van ervaren steun en hulp konden worden beantwoord met twee positieve en twee negatieve antwoordmogelijkheden:

- ‘heel veel’,
- ‘tamelijk veel’,
- ‘een beetje maar’ of
- ‘(helemaal) niet’.

Analoge vragen naar de ervaren belasting (opvoeding, mantelzorg) konden worden beantwoord met twee negatieve en twee positieve antwoordmogelijkheden:

- ‘heel erg’,
- ‘tamelijk erg’,
- ‘een beetje maar’ of
- ‘(helemaal) niet’, gebaseerd op de Nederlandse vertaling van de SDQ.

---

<sup>77</sup> Bij de ‘uitbreiding bij niet-EU-gezinnen’ werd er niet gevraagd naar het bedrag van de inkomsten (idem vraag 89 a).

<sup>78</sup> Vlaamse Armoedemonitor, Studiedienst van de Vlaamse Regering.



# BIJLAGEN

BIJLAGE 1: VERWANTSCHAPSCODES ZOALS GEHANTEERD DOOR HET RIJKSREGISTER BIJ DE SAMENSTELLING VAN HET HUISHOUDEN

De code geeft de stand in het gezin van de opgevraagde persoon ten opzichte van de referentiepersoon van het gezin (gezinshoofd) zoals gekend in het Rijksregister.

01: alleenstaand referentiepersoon van het gezin (gezinshoofd)

02: echtgenoot, echtgenote

03: zoon, dochter

04: schoonzoon, schoondochter

05: kleinzoon, kleindochter

06: vader, moeder

07: schoonvader, schoonmoeder

08: grootvader, grootmoeder

09: broer, zuster

10: schoonbroer, schoonzuster

11: verwant, verwante

12: zonder familieverband

13: stiefzoon, stiefdochter

14: achterkleinzoon, achterkleindochter

15: oom, tante

16: neef, nicht (3<sup>de</sup> graad)

17: achterneef, achternicht (4<sup>de</sup> graad)

20: gemeenschappen, tehuizen

## BIJLAGE 2: STEEKPROEFPLAN

## BIJLAGE 3: OVERZICHT DEELNEMERS AAN DE WERKGROEPEN

Leden aangeduid met een \* zetelen tevens in de algemene, begeleidende stuurgroep.

### 1. Werkgroep Gezinsvorming en –ontbinding

Veerle Audenaert, Departement WVG\*  
Natalie Stragier, Departement WVG\*  
Karla Van Leeuwen, Katholieke Universiteit Leuven\*  
Erica Coenen, Gezinsbond  
Kathleen Emmery, Hoger Instituut voor Gezinswetenschappen, Odisee\*  
Inge Pasteels, Hogeschool PXL\*

### 2. Werkgroep Opvoeding

Veerle Audenaert, Departement WVG\*  
Natalie Stragier, Departement WVG\*  
Bea Van Den Bergh, Departement WVG\*  
Els Meert, Jongerenwelzijn  
Nele Travers, EXPOO\*  
Karla Van Leeuwen, Katholieke Universiteit Leuven\*  
Kim Bastaits, Hogeschool PXL\*  
Kristien Nys, Hoger Instituut voor Gezinswetenschappen, Odisee  
Hilde Timmermans, Gezinsbond

### 3. Werkgroep Gezin, zorg en werk

Veerle Audenaert, Departement WVG\*  
Natalie Stragier, Departement WVG\*  
Katleen Govaert, Kind en Gezin\*  
Diederik Vancoppenolle, Kind en Gezin\*  
Dirk Moons, Studiedienst Vlaamse Regering\*  
Joeri Minnen, Vrije Universiteit Brussel\*  
Wim Van Lancker, Centrum voor Sociaal Beleid  
Joris Ghysels, Universiteit Maastricht\*  
Joris Dewispelaere, Hoger Instituut voor Gezinswetenschappen, Odisee  
Elke Valgaeren, Gezinsbond\*

### 4. Andere geraadpleegde experts (voor specifieke vragen)

Tom d’Olieslaegers, Departement WVG\*, Mohammed El Omari en Hans Ledegen, Vlaams Centrum Schuldenlast, voor de vragen betreffende het hebben van schulden.  
Gaëlle Vanhee, Universiteit Gent, voor vragen betreffende de kwaliteit van de partnerrelatie.  
Myrte Dierckx, Universiteit Antwerpen, voor vragen naar geboortegeslacht en genderidentiteit.  
Maxim Kovalenko, Universiteit Antwerpen, voor de vragen naar werk-gezinsconflict.  
Jan Pickery, Studiedienst van de Vlaamse Regering, voor de berekening van de weegcoëfficiënten.  
Edith Lodewijckx, Studiedienst van de Vlaamse Regering, voor de populatiegegevens.  
Mario Spéranza, Centre Hospitalier de Versailles, Service de Psychiatrie Infanto-Juvenile, Faculté des Sciences de la Santé (UVSQ), voor een Franse versie van de FAD.  
Pascal Antoine, Université Lille 3, voor een Franse versie van de DAS.



BIJLAGE 4: CONCEPTUEEL DESIGN

BIJLAGE 5: EVALUATIEFORMULIER PILOOTSTUDIE

BIJLAGE 6: INTRODUCTIEBRIEVEN, ANTWOORDKAARTJE EN HERINNERINGS- EN  
BEDANKKAARTJE

## BIJLAGE 7. OVERZICHT COPYRIGHT VAN DE MEETINSTRUMENTEN IN DE GEZINSENQUÊTE

Wat	Auteur	Referenties
<b>Revised Dyadic Adjustment Scale (RDAS)</b>	Dean M. Busby Brigham Young University Vrij te gebruiken (persoonlijk contact).	<ul style="list-style-type: none"> <li>Busby, M.D., Crane, R. D., Christensen, C. &amp; Larson, J.H. (1995) A revision of the dyadic adjustment scale for use with distressed and nondistressed couples. <i>Construct hierarchy and multidimensional scales. Journal of Marital and Family Therapy</i>, 21, 3, 289-308.</li> <li>Spanier, G. (1976) Measuring Dyadic Adjustment: New Scales for Assessing the Quality of Marriage and Similar Dyads. <i>Journal of Marriage and Family</i>, Vol. 38, No. 1, pp. 15-28.</li> </ul>
<b>Opvoedingsdoelen</b>	Freek Bucx (SCP) Bronvermelding is voldoende (persoonlijk contact).	<ul style="list-style-type: none"> <li>Bucx, F. en de Roos, S. (2011) Opvoeden in Nederland, in: Bucx, F. (red.) . <i>Gezinsrapport 2011: Een portret van het gezinsleven in Nederland</i>. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.</li> <li>Een eerste versie van de vragen over de opvoedingsdoelen zijn destijds ontwikkeld door Tavecchio en Ijzendoorn en later gebruikt door Hermans et al. (1996) in hun onderzoek Opvoeden in Nederland, in het SCP-onderzoek van Ria Vogels en Lex Herweijer (2004) en in het SCP-onderzoek 'Opvoeden in Nederland'.</li> <li>Lawson, K. (2004). Development and psychometric properties of the Perceptions of Parenting Inventory. <i>The Journal of Psychology</i>, 138, 433-455.</li> </ul>
<b>Perceptions of Parenting Inventory (POPI)</b> <b>Subschalen:</b>	Karen Lawson Vrij te gebruiken (persoonlijk contact).	
<ul style="list-style-type: none"> <li>- <b>Verrijking</b></li> <li>- <b>Isolatie</b></li> <li>- <b>Instrumentele kost</b></li> </ul>		
<b>Opvoedingsbelasting</b>	Freek Bucx (SCP) Bronvermelding is voldoende (persoonlijk contact).	<ul style="list-style-type: none"> <li>Bucx, F. en de Roos, S. (2011) Opvoeden in Nederland, in: Bucx, F. (red.) . <i>Gezinsrapport 2011: Een portret van het gezinsleven in Nederland</i>. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.</li> <li>Afkomstig uit het Aanvullend Voorzieningengebruikonderzoek (AVO) van het sociaal en Cultureel Planbureau uit 2007.</li> </ul>
<b>Subschalen:</b>	Freek Bucx (SCP) Bronvermelding is voldoende (persoonlijk contact).	<ul style="list-style-type: none"> <li>Daarin werden verschillende subschalen uit diverse meetinstrumenten gecombineerd. Bucx, F. en de Roos, S. (2011) Opvoeden in Nederland. In: Bucx, F. (red.)(2011) <i>Gezinsrapport 2011. Sociaal Cultureel Planbureau</i><sup>79</sup>.</li> <li>Volgens Freek Bucx (persoonlijk contact) zijn deze schalen oorspronkelijk afkomstig uit de Engelstalige vragenlijst Parental Dimensions Inventory (PDI) van Slater &amp; Power (1987)<sup>80</sup> en hebben wij de vertaling gebruikt die hiervan gemaakt is in het kader van de studie Opvoeden in Nederland<sup>81</sup>.</li> </ul>
<ul style="list-style-type: none"> <li>- <b>Regelmaat en structuur</b></li> <li>- <b>Inconsistentie</b></li> </ul>		

<sup>80</sup> Slater, M.A. & Power, T.G. (1987). Multidimensional assessment of parenting in single-parent families. In J.P. Vincent (Ed.), *Advances in family intervention, assessment and theory. Volume 4* (pp. 197-228). Londen: Jai Press Inc.

<sup>81</sup> Gerrits, L.A.W., Dekovic, M., Groenendaal, J.H.A., & Noom, M.J. (1996). Opvoedingsgedrag. In J. Rispens, J.M.A. Hermans & W.H.J. Meeus (red.), *Opvoeden in Nederland* (pp. 41-69). Assen: Van Gorcum.

Wat	Auteur	Referenties
<b>SDQ</b>	Robert N. Goodman Vrij te gebruiken (www).	<a href="http://www.sdqinfo.com">www.sdqinfo.com</a>
<b>Verkorte schaal ouderlijk gedrag (VSOG) Work-Family Conflict (WFC)</b>	Karla Van Leeuwen Dawn Carlson Vrij te gebruiken (persoonlijk contact).	Handleiding (ontwerpversie).
<b>General Health Questionnaire (GHQ12) RAND-36</b>	Geen copyright. Voor de NL-vertaling: Karen Van der Zee & Robbert Sanderman. Vrij te gebruiken voor niet commercieel gebruik (zie handleiding).	<a href="http://www.rand.org/health/surveys_tools/mos/mos_core_36item.html">http://www.rand.org/health/surveys_tools/mos/mos_core_36item.html</a>
<b>Family Assessment Device (FAD)</b>	Nathan Epstein Family Research Program, Butler Hospital, 345 Blackstone Boulevard, Providence, RI 92906. Vrij te gebruiken.	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ Epstein, N. B., Baldwin, L. M., Bishop, D. S. (1983). The McMaster family assessment device. <i>Journal of Marital and Family Therapy</i>. 9, (2), 171-180.</li> <li>▪ Wenniger, W.F.M., Hageman, W.J.J.M. &amp; Arrindell, W.A. (1993) Cross-national validity of dimensions of family functioning. First experiences with the Dutch version of the McMaster Family Assessment Device (FAD). <i>Journal of Personality and Individual Differences</i>, Vol. 14, No. 6, pp. 769-781.</li> </ul>